



**AANBEVELINGEN
GEMEENTELIJK
DIERENWELZIJNSBELEID
2026-2030**



**DIEREN
BESCHERMING**

Datum 30 mei 2025

Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren
Regulusweg 11
2516 AC Den Haag
T 088 811 3000
www.dierenbescherming.nl

© Copyright Dierenbescherming 2025

Niets uit deze publicatie mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren.

Voorwoord

Fijn dat u onze aanbevelingen voor een gemeentelijke dierenwelzijnsnota voor u heeft genomen. Met een dierenwelzijnsnota laat u als gemeente zien dat dieren ertoe doen. Niet alleen in woorden, maar in concrete maatregelen, samenwerking en keuzes. Ook in moeilijke omstandigheden, zoals in het ravijnjaar 2026, toont u daarmee daadkracht. En dat verdient lof. Ik nodig u uit om contact met ons op te nemen om samen dat ravijn te overbruggen, voor de dieren en mensen in en rond uw gemeente. Want een samenleving waarin we goed omgaan met dieren, is ook een samenleving waarin we beter omgaan met elkaar. De Dierenbescherming ondersteunt u graag bij het opstellen van uw gemeentelijke nota, want samen kunnen we meer impact maken voor dier en mens, juist op gemeentelijk niveau.

Dieren maken onlosmakelijk deel uit van onze samenleving. Ze leven bij ons thuis, op onze boerderijen, in onze natuur en in onze dorpen en steden. Ze geven troost, gezelschap, voedsel en inspiratie. Maar dieren zijn bovenal wezens met het vermogen tot pijn, angst, plezier en het ervaren van welbevinden. Dat brengt een verantwoordelijkheid met zich mee, voor iedereen. Ook voor gemeenten, die dicht bij mens én dier staan.

Belangrijk is ook dat deze verantwoordelijkheid niet vrijblijvend is. Gemeenten hebben volgens de **Wet dieren** en de **Gemeentewet** onder andere een **zorgplicht** voor gevonden en hulpbehoevende dieren. Ze dienen bijvoorbeeld te zorgen voor adequate opvang, toezicht en handhaving. Deze wettelijke taken vormen mede de basis van lokaal dierenwelzijnsbeleid. Met deze nota willen we u concrete handvatten bieden voor uw dierenwelzijnsbeleid, met juridische onderbouwing, praktische voorbeelden en verwijzingen naar meer informatie.

Als Dierenbescherming zetten wij ons dagelijks in voor dieren in nood, maar ook voor het verbeteren van de structurele omstandigheden waarin dieren leven. Wat ons daarbij steeds duidelijker wordt: dierenwelzijn begint lokaal. In de inrichting van een losloopgebied, in de ondersteuning van een dierenambulance, in diervriendelijk groenbeheer, of in de manier waarop handhaving wordt georganiseerd. Iedere gemeente kan daarbij het verschil maken, mag ik ook op u rekenen? Dank u wel.

Ellen Bien
Directeur Dierenbescherming.



INHOUD

1.	INLEIDING	6
2.	RELEVANTE WETGEVING VOOR GEMEENTEN	8
2.1.	Wet dieren	8
2.2.	Omgevingswet	8
2.3.	Wet op de dierproeven	9
2.4.	Ruimtelijke ordening in de Omgevingswet	9
2.5.	APV/evenementen	10
2.6.	Bewaarplicht gevonden dieren Burgerlijk Wetboek	10
2.7.	Zelfregulering	10
3.	DIERENHULP	11
3.1.	De gemeente en hulpbehoevende dieren	11
3.1.1.	Opvang en vervoer	11
3.1.2.	Dienstenboek Dierenbescherming	14
3.2.	Dierenmishandeling	14
3.3.	Rampenplan	15
4.	GEHOUDEN DIEREN	16
4.1.	Huis-, hobby- en landbouwdieren in de gemeente	16
4.1.1.	Huisdieren	16
4.1.2.	Hobbydieren	17
4.1.3.	Landbouwdieren	18
4.2.	Dierenwelzijn en sociaal beleid	19
4.2.1.	Sociale hulpverlening	19
4.2.2.	Minimabeleid	20
4.2.3.	Dierenbuddy	21
4.3.	Identificatie en registratie	21
4.4.	Castratie van katten	22
4.5.	Hondenbeleid	22
4.5.1.	Hondenlosloopgebieden	23
4.5.2.	Voorlichting	23
4.5.3.	Hondenbelasting	24
4.5.4.	Bijttincidenten	24
4.6.	Handhaving bij overlast of gevaar van dieren	25



5.	VERMAAK WAARBIJ DIEREN ZIJN BETROKKEN	27
5.1.	Evenementen in de gemeente	27
5.1.1.	Circussen	28
5.1.2.	Levende kerststallen	28
5.1.3.	Vuurwerk	28
5.2.	Overig vermaak met dieren	29
5.3.	Kinderboerderijen	29
6.	IN HET WILD LEVENDE DIEREN	31
6.1.	Jacht, faunabeheer en schadebeperking	31
6.1.1.	Wetgeving	31
6.1.2.	Jacht, beheer en schadebeperking in de gemeente	32
6.1.3.	Alternatieven	33
6.1.4.	Geïntegreerde plaagdierbeheersing (Integrated Pest Management, IPM)	34
6.2.	Verwilderde katten	34
6.3.	Hengelsport	35
6.3.1.	Hengelsport en dierenwelzijn	35
6.3.2.	De gemeente en hengelsport	35
6.4.	Ruimtelijke ingrepen	36
6.4.1.	Omgevingsplan en -visie en bevordering van het dierenwelzijn	37
6.4.2.	Kappen, snoeien en maaien	37
6.4.3.	Maatregelen rondom (water)wegen	37
6.4.4.	Baggeren	38
6.4.5.	Beschermen van flora en fauna in de gemeente	39
6.4.6.	Natuurinclusief bouwen	40
	BIJLAGE I: OVERZICHT VAN ALLE AANBEVELINGEN	41

1. INLEIDING

Dieren in de gemeente

In een gemeente wonen allerlei soorten dieren. Mensen hebben honden, katten en konijnen als huisdier en in het buitengebied leven koeien, paarden en kippen. Maar denk ook bijvoorbeeld aan geiten en cavia's op een kinderboerderij. De meeste dieren, waaronder vogels, eekhoorns, egels en muizen, leven in het wild.

Goed zorgen voor dieren

Alle dieren verdienen onze zorg en aandacht. Dieren horen bij de samenleving. Waar mensen leven, zijn dieren, en veel mensen beschouwen een huisdier als een volwaardig gezinslid. We hebben de plicht om goed voor ze te zorgen. Dierenwelzijn gaat over het kunnen vertonen van natuurlijk gedrag, over integriteit en het hebben van een intrinsieke waarde. Maar ook over het hebben van een passende leefomgeving, het krijgen van een goede verzorging en uiteindelijk ook het bereiken van tevredenheid en blijdschap (Raad voor Dierenaangelegenheden, De staat van het dier, 2024: p.11). De Dierenbescherming stelt het welzijn van het individuele dier centraal. Gemeenten hebben daarbij een belangrijke rol: ze zijn op een aantal punten medeverantwoordelijk voor de dieren binnen hun grenzen en veel beleid is van invloed op het welzijn van dieren. Daarom is het belangrijk dat de gemeente aandacht besteedt aan dierenwelzijn en een diervriendelijk beleid opstelt. Om hierbij te helpen heeft de Dierenbescherming dit stuk opgesteld met aanbevelingen voor gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid.

Voor wie is deze nota bedoeld?

Gemeentebestuurders die zich bezighouden met dierenwelzijnsbeleid kunnen de aanbevelingen gebruiken voor een eigen dierenwelzijnsnota. Maar ook raadsleden en wethouders kunnen dit document gebruiken ter inspiratie of als naslagwerk. Wij zijn graag bereid tot een nadere toelichting of meedenken bij het opstellen van dierenwelzijnsbeleid. Hiervoor kunt u contact met ons opnemen¹.

Opbouw

Deze notitie begint met een weergave van de meest relevante wetgeving in een hoofdstuk 2. De vier daarop volgende hoofdstukken zijn gecentreerd rond een bepaald thema. We beginnen bij Dierenhulp, gevolgd door Gehouden dieren. Aan Vermaak met dieren besteden we apart aandacht, gevolgd door In het wild levende dieren. Per hoofdstuk bespreken we de meest voorkomende situaties, de belangrijkste uitdagingen en geven we aan wat de rol van de gemeente kan zijn, gevolgd door concrete aanbevelingen. Waar het kan, verwijzen we naar goede voorbeelden. We sluiten de notitie af met een overzicht van alle aanbevelingen.

Rol van de gemeente

Een gemeente heeft vanuit haar rol de taak en verantwoordelijkheid om zich met allerlei dierenwelzijnsvraagstukken bezig te houden. Denk hierbij aan het formuleren en uitvoeren van diervriendelijk beleid binnen gemeentegrenzen. Het zou mooi zijn als elke gemeente een eigen Nota Dierenwelzijn opstelt en een wethouder en ambtenaar verantwoordelijk maakt voor dit thema. Dit zorgt voor duidelijke politieke aansturing en voorkomt versnippering van beleid. Naast het formuleren en uitwerken van beleid aangaande dierenwelzijn, is een gemeente in het bezit van panden en gronden voor eigen gebruik. Het is aan gemeenten om op hun eigen terreinen invulling te geven aan

¹ Kijk voor de contactgegevens op: [Gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid](#).

diervriendelijk beleid door bijvoorbeeld natuur- en dierinclusief te bouwen. Daarnaast kan een gemeente haar gronden verpachten aan derden. Door middel van pachtcontracten kan een gemeente pachters houden aan de gestelde voorwaarden. Hierbij kunnen criteria worden opgenomen die het dierenwelzijn bevorderen, zoals het verplichten van preventieve maatregelen om schade aan vee en gewassen te voorkomen en het uitsluiten van gebruik van het jachtrecht. Deze pachtcontracten zijn vaak langlopend en slechts vatbaar voor wijzigingen wanneer deze vernieuwd moeten worden. Het is daarom van belang dat de gemeente nadenkt over diervriendelijke en natuurinclusieve pachtregels die zij universeel van belang vindt om integraal mee te nemen in haar pachtcontracten bij vernieuwing.

Aanbeveling 1.1: Stel diervriendelijk beleid op en leg dit vast in een Nota Dierenwelzijn.

Aanbeveling 1.2: Benoem een wethouder dierenwelzijn, die verantwoordelijk is voor dierenbeleid en die dierenwelzijn waarborgt.

Aanbeveling 1.3: Zorg dat een ambtenaar als aanspreekpunt functioneert.

Aanbeveling 1.4: Neem bij het vernieuwen van pachtcontracten voorwaarden op die het dierenwelzijn op gemeentelijke pachtgronden bevorderen.

2. RELEVANTE WETGEVING VOOR GEMEENTEN

Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de belangrijkste bestaande Nederlandse wetgeving die van belang is voor dieren 'in de gemeente'. Daarnaast gaan we kort in op gemeentelijke vergunningen, die bijvoorbeeld gaan over veehouderij, evenementen met dieren of schuilstallen, en tot slot op de rol van zelfregulering. Deze informatie biedt achtergrond bij de wet- en regelgeving per onderwerp, zoals die in de volgende hoofdstukken aan bod komt.

2.1. Wet dieren

Op 1 januari 2013 is de Wet dieren in werking getreden. Hierin is voor het eerst de erkenning van de intrinsieke waarde (eigenwaarde) van het dier expliciet als uitgangspunt vastgelegd in de belangrijkste wet voor gehouden dieren (artikel 1.3) en is de algemene zorgplicht voor dieren geïntroduceerd (artikel 1.4). De Wet dieren is een kaderwet. Dit betekent dat deze een beperkt aantal (hoofd-)regels stelt en daarnaast vooral de mogelijkheid biedt om allerlei deelonderwerpen te regelen via Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's) en ministeriële regelingen. De Wet dieren is de belangrijkste wet voor gehouden (landbouw- en huis-)dieren en bundelt alle dierenwelzijns- en gezondheidsregels ten aanzien van deze dieren in één wet.

De belangrijkste uitvoeringsregels op het gebied van dierenwelzijn zijn opgenomen in drie regelingen:

- (1) Het Besluit houders van dieren,
- (2) De Regeling houders van dieren, en
- (3) Het Besluit diergeneeskundigen.

Hierin zijn regels opgenomen voor het particulier- en bedrijfsmatig mogen houden van dieren, het doden van dieren en het houden van evenementen met dieren. Daarnaast zijn er aanvullende regels opgenomen ten aanzien van dierenmishandeling. Tot slot worden de bevoegdheden van de dierenarts, het uitvoeren van lichamelijke ingrepen bij dieren en in hoeverre deze zijn toegestaan, hier geregeld. Een belangrijk onderdeel van de Wet dieren is de 'huis- en hobbydierenlijst' (positieflijst) voor zoogdieren (sinds 1 juli 2024). Dit is een lijst van zoogdieren die in Nederland gehouden mogen worden. Deze regelgeving omvat tevens een overgangsregeling voor eigenaren die bij inwerkingtreding al in bezit zijn van een dier dat niet op de lijst staat. Op termijn komen er ook huis- en hobbydierenlijsten voor vogels, reptielen, amfibieën en vissen. Een en ander zal ook gevolgen hebben voor het huisdierbezit en de verkoop en handel van dieren binnen de gemeente.

2.2. Omgevingswet

Op 1 januari 2024 trad de Omgevingswet in werking. Deze wet verving de Wet natuurbescherming uit 2017. Het is daarmee de belangrijkste wet voor de bescherming van in het wild levende dieren en hun leefomgeving. In de Omgevingswet is de bescherming vooral gericht op soorten die vanuit internationale afspraken beschermd moeten worden door Nederland (o.a. EU Vogel- en Habitatrichtlijn). Voor de 'overige' soorten is er een basisbeschermingsregime en geldt voor alle soorten een zorgplicht. De Omgevingswet is, net als de Wet dieren, een kaderwet.

Belangrijke uitvoeringsregels staan onder meer in:

- (1) Het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal),
- (2) Het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl), en in
- (3) Het Omgevingsbesluit en de Omgevingsregeling.

Deze regels gaan bijvoorbeeld over de uitvoering van de jacht, beheer en schadebestrijding. Net als onder de Wet natuurbescherming zijn veel bevoegdheden voor natuur- en soortenbescherming onverminderd gedecentraliseerd naar de provincies. In hoofdstukken 7 en 8 van deze wet wordt verder ingegaan op de regels in de Omgevingswet. In relatie tot de hengelsport moet in dit verband de Visserijwet 1963 nog genoemd worden: de gemeente heeft een belangrijke rol in het verstrekken van visvergunningen op haar gronden.

2.3. Wet op de dierproeven

Dierproeven zijn in principe verboden. Om dierproeven te mogen uitvoeren heeft een instelling (bijvoorbeeld een universiteit of farmaceutisch bedrijf) een instellingsvergunning van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) nodig en de onderzoekers een projectvergunning van de Centrale Commissie Dierproeven (CCD). Aan welke eisen en voorwaarden de instellingen en onderzoekers nog meer moeten voldoen, staat beschreven in de Wet op de dierproeven (Wod) en in het bijbehorende Dierproevenbesluit. In deze wet- en regelgeving is ook vastgelegd voor welke limitatieve doeleinden dierproeven wel of niet verricht mogen worden.

Gemeenten kunnen te maken krijgen met dierproeven doordat zich binnen hun gemeentegrenzen bijvoorbeeld zo'n vergunde universiteit of farmaceutisch bedrijf bevindt. Daar kunnen vragen over zijn, bijvoorbeeld van bezorgde bewoners. Kijkend naar de hiervoor beschreven bevoegdhedenverdeling hebben gemeenten hier echter geen formele rol in toebedeeld gekregen.

2.4. Ruimtelijke ordening in de Omgevingswet

De gemeente is uiteraard verantwoordelijk voor een groot aantal lokale onderwerpen, inclusief het afgeven van vergunningen die daarmee samenhangen. Een aantal daarvan is direct relevant voor onderwerpen in deze nota. Bijvoorbeeld in relatie tot de vestiging en uitbreiding van veehouderijbedrijven en het realiseren van schuilstallen.

De hiervoor al aangehaalde Omgevingswet regelt de inrichting van het land. Zowel de Rijksoverheid, de provincies als gemeenten dienen hierover beleid op te stellen in omgevingsvisies en –verordeningen, die betrekking hebben op hun eigen grondgebied. De verdere uitvoering van deze visie geschiedt via omgevingsplannen. Daarin staat concreet beschreven welke doeleinden zijn toegewezen aan de verschillende gebieden en wijken (zoals recreatie, landbouw of wonen), en wat daar onder welke voorwaarden mag gebeuren. Bijvoorbeeld in hoeverre uitbreiding van een veehouderijbedrijf is toegestaan (aantal dieren of anderszins). Dit kan ook relevant zijn voor het al dan niet mogen plaatsen van een schuilstal (lees: een bouwwerk) in het buitengebied.

De Omgevingswet verving ook hier eerdere wetgeving. Te noemen zijn:

- (1) De Wet ruimtelijke ordening (Wro), en
- (2) De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo).

2.5. APV/evenementen

Op grond van artikel 174 van de Gemeentewet is de burgemeester belast met het toezicht op 'openbare samenkomsten en vermakelijkheden'. Dit raakt aan aspecten van openbare orde en veiligheid, waarvoor de gemeente verantwoordelijk is. Vaak wordt deze bevoegdheid nader uitgewerkt in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) en stelt de gemeente in dit kader ook een evenementenbeleid op. Daarin is onder meer bepaald voor welke evenementen een vergunning nodig is. Hier ligt een link naar evenementen met de beoogde inzet van dieren, zie voor meer informatie hoofdstuk 4.

In globale zin is de algemene regelgevende bevoegdheid van gemeenten van belang, zoals die bijvoorbeeld tot uitdrukking komt in de lokale APV. In de Model-APV van de VNG staan meerdere voorbeeldbepalingen over dieren, bijvoorbeeld over het omgaan met het ervaren van overlast door gehouden dieren en over gevaarlijke honden.

2.6. Bewaarplicht gevonden dieren Burgerlijk Wetboek

In het kader van de gevonden-voorwerpenregeling in het Burgerlijk Wetboek heeft de gemeente een bewaarplicht voor de duur van veertien dagen met betrekking tot zwerfend aangetroffen huisdieren met een vermoedelijke eigenaar (zie in het bijzonder art. 5:8 lid 3 Burgerlijk Wetboek). In dit overzicht met belangrijkste wet- en regelgeving in relatie tot dieren(welzijn) in de gemeente, mag dit niet onvermeld blijven, ook omdat het de basis vormt van het particuliere dierenambulancevervoer en het opvang-/asielwerk van (huis)dieren in Nederland. Zie voor meer informatie hoofdstuk 2 over dieren in nood.

2.7. Zelfregulering

Het is bij dit alles goed om te beseffen, dat er nadrukkelijk méér van belang is dan wat er in de (belangrijkste) wetgeving precies wordt bepaald en voorgeschreven over de relatie tussen dieren(welzijn) en de gemeente. Bij de geschetste kaderwetgeving met 'open normen' en de 'terugtrekkende (Rijks)overheid' hoort ook, dat lagere overheden een eigen, passende rol voor zichzelf formuleren. Zoals uit deze nota blijkt, kan en mag een gemeente van alles doen wat dienstbaar is aan dierenwelzijn binnen de eigen gemeentegrenzen en -bevoegdheden. Dat kan dus ook zijn: het maken van passend beleid en (het stimuleren van) zelfregulering op allerlei diergerelateerde terreinen. De Dierenbescherming kan hierbij helpen.

3. DIERENHULP

Volgens de wet is iedere burger verplicht om hulp te bieden aan dieren in nood² (dit betekent dat handelingen die een dier kunnen schaden achterwege moeten blijven). Schade aan het dier moet zoveel mogelijk worden beperkt. Hoewel de natuurwetgeving voorschrijft dat in het wild levende dieren in principe met rust moeten worden gelaten (de zogeheten 'afblijfplicht'), is er een uitzondering in geval van nood: ook dan is iedere burger verplicht om te helpen. Dit kan bijvoorbeeld door het dier naar een opvang te brengen of een dierenambulance te bellen.

3.1. De gemeente en hulpbehoevende dieren

3.1.1. Opvang en vervoer

Zwervend aangetroffen dieren, waarvan de eigenaar niet direct bekend is en die zorg en opvang nodig hebben, kunnen door dierenambulances worden vervoerd naar een dierenopvangcentrum. Dit geldt niet alleen voor honden en katten, maar ook voor andere huisdieren waaronder reptielen, knaagdieren, konijnen en vogels. Hobbydieren (dit zijn als hobby gehouden landbouwdieren) kunnen niet vervoerd worden door dierenambulances en daarvoor is bovendien niet altijd opvang beschikbaar. Het is hierbij belangrijk dat de gemeente het gehele traject van dierenhulp kostendekkend vergoedt. Dit bevordert de continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening. De Dierenbescherming heeft een dienstenboek opgesteld waar gemeenten keuzes kunnen maken om hun wettelijke verplichting en aanvullende diensten vorm te geven. Deze kunt u [hier](#) vinden.

Zwervende dieren

Gemeenten hebben specifieke wettelijke verplichtingen met betrekking tot het opvangen van dieren die op straat zwerven, terwijl het vermoeden is dat ze een eigenaar hebben³ (de gemeente moet deze dieren veertien dagen voor de vermeende eigenaar opvangen, juridisch: 'bewaren'). Als die zich niet binnen veertien dagen meldt, bepaalt de burgemeester wat er met het dier gebeurt. Bij voorkeur draagt de burgemeester het eigendom van het dier over aan een dierenopvangcentrum dat het dier vervolgens bij een nieuwe particuliere eigenaar plaatst.

Afstandsdieren

Behalve zwervende dieren, waarvoor de gemeente een wettelijke opvangplicht heeft, komen er ook veel gezelschapsdieren in het opvangcentrum terecht die niet per se onder deze opvangplicht vallen. Veel mensen willen afstand doen van hun dier en brengen het naar het dierenopvangcentrum. Bijvoorbeeld omdat ze het in een impuls hebben aangeschaft en niet goed weten hoe ze het dier moeten verzorgen of omdat ze de kosten hebben onderschat. Opvangcentra beheren indien nodig de instroom met het hanteren van wachtlijsten.

Aanbeveling 3.1: Maak kostendekkende afspraken in de vorm van dienstverleningsovereenkomsten met dierenopvangcentra en ambulancediensten over de opvang en het vervoer van dieren.

² Artikel 1.4 van de Wet dieren en in diezelfde lijn artikelen 11.6 lid 1 (natuurgebieden) en artikel 11.27 (natuurbescherming) van het Besluit activiteiten leefomgeving.

³ Burgerlijk Wetboek, Boek 5 boek 5, artikel 8 lid 3.

Opvang na huisontruiming

In geval van een gedwongen huisontruiming of een opgelegde last onder bestuursdwang dient de gemeente de achtergelaten inboedel mee te nemen en op te slaan voor een periode van dertien weken voordat deze mag worden verkocht. Hier horen regelmatig dieren bij, waar opvang voor nodig is. De gemeente is verantwoordelijk voor de kosten hiervan. De Dierenbescherming kan met de gemeente duidelijke afspraken maken over de voorgenomen opvangtermijn van de dieren én de te verwachten kosten⁴.

Opvang na gedwongen opname, arrestatie, overlijden of huiselijk geweld

Als mensen worden opgenomen of gearresteerd, of er is sprake van huiselijk geweld, is opvang of herplaatsing van hun huisdieren van groot belang. Soms kunnen familie of kennissen van de eigenaar voor de dieren zorgen, maar dit is niet altijd het geval. Het komt helaas regelmatig voor dat in dergelijke situaties niets is geregeld voor de huisdieren. Dan kan een dierenopvangcentrum uitkomst bieden.

Om de opvang of herplaatsing goed te regelen, is het van belang dat de betrokken hulpdiensten, zoals politie, sociale hulpdiensten en dierenopvangcentra, hier afspraken over maken. De gemeente kan hierin een faciliterende rol spelen en financiële ondersteuning bieden.

Aanbeveling 3.2: Faciliteer het maken van financiële afspraken tussen hulpdiensten en dierenopvangcentra over de opvang van huisdieren in geval van een (gedwongen) opname, arrestatie of huiselijk geweld.

In het wild levende dieren

Ook in het wild levende dieren kunnen hulp nodig hebben. Ze kunnen bijvoorbeeld vastzitten in prikkeldraad, gewond raken in het verkeer of slachtoffer zijn van vergiftiging. In veel gevallen komen in het wild levende dieren in de problemen door menselijk handelen. De 'bewaarplicht' die gemeenten hebben voor gevonden huisdieren geldt niet voor in het wild levende dieren, maar er is in algemene zin wel een zorgplicht voor deze dieren⁵. Vanuit de eigen invulling van deze zorgplicht kan de gemeente een bijdrage leveren aan opvangcentra en vervoerders die deze dieren helpen. Ook kan zij burgers informeren over dit onderwerp.

⁴ De gemeente dient bij gedwongen huisontruiming de kosten voor de opvang, het vervoer van het dier en eventuele medische kosten te voldoen aan het opvangcentrum. Deze kosten kan de gemeente op haar beurt verhalen op de executant, die op zijn beurt de kosten weer kan verhalen op de inwoner van de woning (zie voor deze regeling: artikel 556 lid 3 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering). Dit is anders dan bij bestuursdwang. Bij bestuursdwang dient de gemeente de kosten direct te verhalen op de overtreder (artikel 5:25 lid 1 Algemene wet bestuursrecht).

⁵ Artikel 2.1 lid 6 en 7 Wet dieren: "Een ieder verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg" (lid 6) hetgeen "tevens van toepassing is ten aanzien andere dan gehouden dieren" (lid 7).

De RDA maakte een Zienswijze Dilemma's in de wildopvang. De RDA vindt dat een wild dier geholpen moet worden, als het zich niet meer zelfstandig kan aanpassen aan de situatie en als er een kans is op herstel en terugplaatsing in de natuur. Dat geldt bijvoorbeeld voor gewonde, vervuilde of verstrikte dieren. Voor verzwakte, uitgeputte en zieke dieren moet in de afwegingen naast het belang van het individuele dier ook het effect op de populatie en het ecosysteem worden meegewogen. Het maken van de goede afweging is voor de meeste mensen onmogelijk. De RDA vindt dat de wettelijke zorgplicht moet worden opgevat als 'zoekplicht naar deskundigheid': het inschakelen van de dierenambulance of hulpdiensten, of 144 bellen voor advies. De dierenambulances en wildopvangcentra zijn voor hun voortbestaan afhankelijk van financiële ondersteuning van o.a. gemeenten.

Het is van belang dat inwoners voldoende informatie krijgen om te weten wat zij moeten doen als zij een hulpbehoevend wild dier aantreffen. Gemeenten kunnen hierbij een rol spelen door het opzetten van een publiekscampagne.

De Dierenbescherming maakt deel uit van de Spreekbuis Wildopvang en Dierenambulances. De spreekbuis is opgericht voor het waarborgen van kwalitatieve wildopvang- en vervoerscapaciteit in Nederland en daarnaast voor het behartigen van de collectieve belangen van Nederlandse wildopvangcentra en dierenambulances. Dit samenwerkingsverband heeft geen officiële status, maar ondersteunt het werkveld van wildopvangen en dierenambulances.

Vogelgriep

In toenemende mate krijgen dierenambulances en wildopvangcentra te maken met vogelgriep. De dierenambulance is er om dieren die zorg nodig hebben (ziek/gewond) te vervoeren naar een dierenarts of opvang. Hier vallen ook dieren onder die mogelijk besmet zijn met vogelgriep. Als onze medewerkers bij zo'n situatie betrokken zijn, houden ze zich aan de protocollen van LVVN. Zo dragen ze onder andere beschermende kleding bij meldingen van verdachte vogels.

De dierenambulance is er primair om dieren te vervoeren die hulp/zorg nodig hebben. Dode dieren vallen daar niet onder, tenzij er is afgesproken met instanties dat een dierenambulance dit als dienstverlening uitvoert. Dit geldt ook voor watervogels.

Aanbeveling 3.3: Zorg voor financiële ondersteuning voor opvang en vervoer van in het wild levende dieren.

Aanbeveling 3.4: Start een publiekscampagne zodat inwoners weten wat ze moeten doen als ze wilde dieren in nood aantreffen.

Aanbeveling 3.5: Regel de ruiming van kadavers, onder andere om verspreiding van vogelgriep te beperken.

3.1.2. Dienstenboek Dierenbescherming

De Dierenbescherming heeft een Dienstenboek ontwikkeld om de gemeente te helpen bij een professionele en efficiënte dierennoodhulp. Dit document biedt een volledig productenpakket, van melding tot herplaatsing of hereniging. Een uitgewerkte versie van het Dienstenboek is verkrijgbaar bij de Dierenbescherming.

Aanbeveling 3.6: Maak bij het opstellen van beleid rond dierenhulp gebruik van het Dienstenboek van de Dierenbescherming.

3.2. Dierenmishandeling

Vanuit een integrale benadering van dierenwelzijn en veiligheid is het cruciaal om mishandeling en verwaarlozing van dieren, zowel in openbare ruimtes als op privéterrein, grondig aan te pakken. Hierbij staat de bescherming van dieren centraal en wordt er zorg gedragen voor een laagdrempelig en anoniem meldsysteem, zodat potentiële melders zich vrij voelen om onrecht te signaleren.

Laagdrempelige, anonieme meldkanalen en voorlichting

Het is essentieel dat iedereen zonder terughoudendheid melding kan maken van dierenmishandeling of -verwaarlozing. Als een inwoner getuige is van verwaarlozing of mishandeling, kan er direct een melding bij 144 gemaakt worden. De stap naar het melden van dergelijke voorvallen is soms groot. De gemeente kan daarom zorgen voor een aanspreekpunt waar inwoners laagdrempelig terecht kunnen en waar de anonimiteit van de melder geborgd is. Dit verlaagt de algehele drempel voor het signaleren van zowel openbare als privé-incidenten. Het is hierbij van belang dat de registratie en communicatie van en tussen lokale en landelijke meldkanalen op orde is. Potentiële melders, zoals buurtbewoners, professionals en omwonenden, moeten goed geïnformeerd zijn over wat wordt verstaan onder mishandeling of verwaarlozing en hoe zij dit kunnen melden. Voorlichtingscampagnes en informatiebijeenkomsten dragen bij aan een verhoogd bewustzijn en stimuleren een proactieve houding richting dierenwelzijn.

Aanbeveling 3.7: Zorg voor een laagdrempelig aanspreekpunt voor dierenmishandeling en verwaarlozing en communiceer hierover richting inwoners.

Duidelijke protocollen voor meldingen

Er dienen concrete protocollen aanwezig te zijn voor de afhandeling van meldingen van dierenmishandeling en -verwaarlozing. Deze protocollen omvatten:

- Een vast proces voor de ontvangst en registratie van meldingen.
- Een initiële beoordeling van de melding om urgentie en aard van het incident vast te stellen.
- Het inschakelen van de juiste experts, zoals dierenartsen, gedragstherapeuten en juridische adviseurs, om de situatie grondig te beoordelen en passende maatregelen te nemen.

Samenwerking met diverse afdelingen en experts:

Een effectieve aanpak vereist multidisciplinaire samenwerking:

- **Sociaal domein:** De samenwerking met afdelingen die zich richten op maatschappelijke zorg kan helpen om de achterliggende sociale problematiek in kaart te brengen.
- **Dierenartsen en gedragstherapeuten:** Deze deskundigen kunnen de ernst van de situatie beoordelen en geven advies over de noodzakelijke interventies.
- **Handhaving en juridische ondersteuning:** Politie en juridische instanties spelen een cruciale rol in het vervolgen van overtreders en het waarborgen van de rechtspositie van de betrokken partijen.

Aanbeveling 3.8: Zorg voor heldere protocollen over de omgang met meldingen en stimuleer samenwerking met partijen die kunnen helpen bij signalering van misstanden.

3.3. Rampenplan

De gemeente is verantwoordelijk voor rampenbestrijding en moet daarvoor iedere vier jaar een plan opstellen volgens de Wet veiligheidsregio's (art. 2). Het is hierbij van belang dat er goede afspraken gemaakt worden met betrokken partijen zoals de veiligheidsregio en het crisisteam. De brandweer moet bij rampen zorgen voor de veiligheid van mens én dier. Om ervoor te zorgen dat dieren professionele hulp krijgen is het dan ook belangrijk dat de gemeente in het rampenbestrijdingsplan maatregelen opneemt over dieren. Voor het redden van grote dieren, zoals paarden en koeien, is specifieke ervaring en kennis nodig. De brandweer kan hier tijdens oefeningen extra aandacht aan besteden. Meer informatie is ook te vinden op [Stichting Dieren in Rampen](#).

Aanbeveling 3.9: Neem in het rampen(bestrijdings)plan een passage op over hulp aan dieren.

Aanbeveling 3.10: Maak afspraken met de veiligheidsregio en het crisisteam over dierenhulp.

4. GEHOUDEN DIEREN

In Nederland leven miljoenen huis- en hobbydieren. Zij kunnen in de knel komen binnen het sociale domein, zoals bij huisuitzettingen of in het kader van armoede. De gemeente heeft hier direct mee te maken, ook vanuit een oogpunt van ruimtelijke ordening en de bewaarplicht voor zwervend aangetroffen dieren in het Burgerlijk Wetboek. Daarnaast heeft het kleine, dichtbevolkte Nederland een veehouderij van enorme omvang. Jaarlijks worden er meer dan 450 miljoen dieren gehouden die eindigen in de slachterij. Vissen in aquacultuur zijn daarbij nog niet meegerekend. Het grootste deel van deze dieren leeft in de intensieve veehouderij. Deze houderijsystemen hebben voor de dieren negatieve bijeffecten. Dierenwelzijn kan worden aangetast door lichamelijke problemen zoals eenzijdig fokken, staartcouperen en gezondheidsproblemen door hoge ziektedruk. Andere negatieve effecten zijn stress door ongeschikte leefomstandigheden, het niet kunnen vervullen van natuurlijke behoeften, en lange, stressvolle transport- en slachtprocessen. Er is ook een negatieve impact op het milieu, de natuur en het landschap, en de volksgezondheid. Veel gemeenten (ook steden) hebben hiermee te maken op hun grondgebied en in hun omgeving. Binnen het stelsel van pachten, vergunningen en in de toezichthoudende en handhavende taken van de gemeente vragen gehouden dieren om aandacht. Denk bijvoorbeeld aan de taken van de lokale politie en de inzet van gemeentelijke boa's.

4.1. Huis-, hobby- en landbouwdieren in de gemeente

Dieren hebben een positieve impact op de leefbaarheid van een stad of dorp en de zorg voor kwetsbare inwoners. Hoewel dieren voor een gemeente misschien niet altijd centraal staan, kan een gemeente met goed beleid bijdragen aan dierenwelzijn en een omgeving waarin dier en mens samen passen. Dat is wat mensen tegenwoordig verwachten. Het gaat dan het niet alleen om dieren binnenshuis, maar ook om dieren in de wei en om het huis.

Regels met betrekking tot gezelschapsdieren zijn vastgelegd in de Wet dieren. Het Besluit houders van dieren, een uitvoeringsbesluit bij deze wet, bevat algemene regels over het houden en de verzorging van dieren. Ook zijn hierin regels opgenomen over het bedrijfsmatig houden, fokken en verhandelen of verkopen van gezelschapsdieren. Zo mogen gezelschapsdieren bijvoorbeeld niet verkocht worden aan kinderen onder de 16 jaar en mogen dierenwinkels geen dieren in de etalage hebben (beide om impulsaankopen tegen te gaan), en zijn er regels voor het maximale aantal nestjes dat een dier mag krijgen.

4.1.1. Huisdieren

Vaak weten mensen niet genoeg over het bezit van huis- en hobbydieren en de wettelijke regels die hierbij gelden. Daarnaast is een gedeelte van de huisdieren exoot, wat een goede voorziening in de zorgbehoefte bemoeilijkt, onder andere door afwijkend klimaat en inrichting van leefruimte. Dit kan leiden tot strafbare verwaarlozing, dumping of het afstaan van aangeschafte dieren. De gemeente kan inwoners helpen met goede informatievoorziening en voorlichting over veelvoorkomende problemen. Bijvoorbeeld hoe de lokale dierenopvang is geregeld, waar losloopgebieden zijn of wat te doen bij bijtincidenten. De Dierenbescherming helpt hier graag bij. Daarnaast is er bij het [LICG](#) goede en per soort en ras gedetailleerde informatie beschikbaar over het verantwoord houden van huisdieren.

Aanbeveling 4.1: Zorg voor voorlichting over het houden van huisdieren om dierenleed te voorkomen.

4.1.2. Hobbydieren

Hobbydieren zijn landbouwdieren die in kleine aantallen en zonder commercieel doel worden gehouden zoals geiten, paarden, varkens en kippen. Nederland telt naar schatting vijftig- tot honderdduizend particulieren die hobbymatig landbouwdieren houden. Hiervoor gelden vaak andere (en meer) regels dan voor het houden van een regulier huisdier. Hobbydieren vallen namelijk op sommige punten onder de regels voor commercieel gehouden landbouwhuisdieren. Denk hierbij onder andere aan regels omtrent besmettelijke dierziekten, vervoer en huisvesting. Iemand die een hobbydier houdt moet bijvoorbeeld bij het vermoeden van een besmettelijke dierziekte een dierenarts inschakelen. Die kan constateren of het eventueel gaat om een ziekte die moet worden gemeld bij de NVWA. Ook hier biedt het LICG goede informatie over bijvoorbeeld weidedieren.

Paarden

In Nederland worden zo'n 450.000 paarden gehouden. Ongeveer de helft hiervan is particulier bezit en staat gestald in een pensionstal of aan huis. De andere helft wordt bedrijfsmatig gehouden op bijvoorbeeld maneges, sportstallen of fokkerijen. Alle paarden zouden toegang moeten hebben tot de 3Fs (*forage, freedom and friends*), oftewel ruwvoer, vrije beweging en sociaal contact, maar voor de meeste paarden is dit niet het geval. Zelfregulering van de paardensector kan worden gestimuleerd door het versterken van samenwerking tussen verschillende paardenhouders in de gemeente en het beschikbaar stellen van subsidie voor dierenwelzijn verbeterende maatregelen, zoals bijvoorbeeld [in Amsterdam](#).

Schuilstallen

De meeste hobbydieren zijn kuddedieren. Een weide met tenminste één soortgenoot is daarom de beste plek voor hobbydieren, zowel uit het oogpunt van dierenwelzijn als gezondheid. Een weide alleen is niet voldoende. Wanneer het hard regent of de zon de hele dag op het weiland staat, moeten dieren ergens kunnen schuilen. Bovendien draagt adequaat gebruik van schuilstallen bij aan de bescherming van dieren tegen roofdieren. Het Besluit houders van dieren verplicht huisdierbezitters dan ook tot het bieden van bescherming tegen zowel slechte weersomstandigheden als tegen roofdieren (art. 1.6 lid 3 Besluit houders van dieren). De gemeente moet vanwege haar bevoegdheden op het gebied van de fysieke leefomgeving (voorheen: 'ruimtelijke ordening') de aanleg van schuilgelegenheden en -stallen goed regelen, zowel binnen de bebouwde kom als in het buitengebied. De meeste gemeenten lijken dit overigens inmiddels op orde te hebben. Indien het niet mogelijk is om een schuilstal te bouwen, zou de gemeente dierhouders moeten informeren over alternatieven, zoals mobiele schuilstallen.

Bescherming tegen roofdieren

Iedere dierhouder heeft de plicht om zijn of haar dieren te beschermen bij een reële dreiging van roofdieren (artikel 1.6 lid 3 Besluit houders van Dieren). Deze verplichting geldt voor alle gehouden dieren ten aanzien van alle roofdieren, zoals vossen, marters etc. Echter, met de terugkeer van de wolf in Nederland staan houders van (weide)dieren voor de uitdaging om effectieve en passende manieren van bescherming te vinden en toe te passen. Een gemeente kan dierhouders binnen haar grenzen actief informeren over de verschillende mogelijkheden om dieren te beschermen tegen roofdieren, en de verplichting daartoe. Daarnaast kan een gemeente voorzien in actuele informatie over het voorkomen van wolven en doorverwijzen naar helpende instanties. Uitvoeringsorganisatie [BIJ12](#) geeft adviezen over wolfwerende maatregelen en in veel provincies zijn wolvenconsulenten actief. Samen met hen kan een houder kijken welk type bescherming gepast is. Daarnaast kan een gemeente bij signalering van gebrekkige bescherming een dierhouder wijzen op haar verplichtingen.

Voor het houden van landbouw(huis)dieren op gemeentelijke pachtgronden, geldt dat aanvullende voorwaarden gesteld kunnen worden in pachtcontracten. Dit kan vorm geven aan de algehele bestemming van de gronden, maar ook specifieke eisen aan de grondgebruiker stellen gedurende de pachtperiode.

Denk hierbij aan het verplicht treffen van diervriendelijke maatregelen ter voorkoming van schade aan gewassen of vee, zoals het plaatsen van roofdierwerende rasters.

Aanbeveling 4.2: Geef op de gemeentelijke website voorlichting over regelgeving en het diervriendelijk houden van hobbydieren.

Aanbeveling 4.3: Zorg dat hobbydierhouders de juiste vergunningen krijgen om een schuilgelegenheid/-stal te bouwen.

Aanbeveling 4.4: Zorg voor een goede informatievoorziening voor dierhouders over adequate bescherming van hun dieren tegen roofdieren en signaleer het gebrek hieraan.

4.1.3. Landbouwdieren

De Dierenbescherming stelt in het Deltaplan Veehouderij 2025 voor om (stapsgewijs, langs verschillende 'transitiepaden') te komen tot een veehouderij die goed is voor mens, milieu en dier. Dit plan beschrijft vier transitiepaden, die gezamenlijk bijdragen aan de beoogde transitie naar een dierwaardige veehouderij. Zie voor meer achtergrondinformatie en hoe de Dierenbescherming dit ziet en zelf aanpakt, en ter inspiratie voor gemeenten om meer werk te maken van verduurzaming: www.deltaplanveehouderij.nl.

Een gemeenten kan boeren die maatregelen willen treffen om het bedrijf dierwaardig te maken ondersteunen, en belemmeringen voor vergunningverlening wegnemen. Gemeenten zijn daarmee een essentiële schakel in de landbouwtransitie. Het beleid van de gemeente moet aansluiten bij het beleid van de EU, het Rijk en de Provincies. Het kan dit beleid ook versterken door extra stappen te zetten. In 2024 heeft Tilburg University een onderzoeksrapport gepubliceerd met goede voorbeelden van hoe (ook) gemeenten onder de Omgevingswet met dierenwelzijn in de veehouderij aan de slag kunnen (Over megastallen en megawetten).

De gemeente kan zich richten op de ondersteuning van verdere verduurzaming en op ondersteuning bij afbouw en beëindigen van traditionele bedrijven. Denk hierbij aan het aanstellen van een relatiemanager of gebiedsmakelaar, het inperken van het bestemmingsplan en de milieurimte, het uitkopen van veehouderijbedrijven, het creëren van ruimte voor functieverandering en het coördineren van vrijwillige kavelruil. Daarnaast kan de gemeente zelf het goede voorbeeld geven in het eigen consumptiegedrag. Inclusief inkoop en catering, door in gesprek te gaan met lokale schakels uit de keten, en door het creëren van een afzetmarkt voor regionale, duurzame, diervriendelijke producten.

Aanbeveling 4.5: Draag actief bij aan de transitie richting een duurzame, dierwaardige veehouderij en faciliteer boeren die hun bedrijf dierwaardig willen maken bij de vergunningverlening.

Aanbeveling 4.6: Leg ambities met betrekking tot verduurzamen van de veehouderij binnen gemeentegrenzen vast in beleid.

Aanbeveling 4.7: Begeleid veehouders die willen stoppen en faciliteer hen hierbij.

De echte verandering in de veehouderij moet uit de markt komen en meer specifiek: uit de keten 'van boer tot bord'. Belangrijk uitgangspunt daarbij is dat de markt geen natuurverschijnsel is dat ons overkomt: alle betrokkenen en ook de gemeente kunnen de markt met hun doen en laten beïnvloeden. De gemeente treedt op dit vlak dan ook actief op en kan daarbij verschillende instrumenten inzetten. In sommige gevallen is het zinvol om samen te werken met andere partijen zoals de Provincie. Bijvoorbeeld als het gaat om de reconstructie van een gebied met veel veehouderijbedrijven. De gemeente gaat in gesprek met verschillende spelers in de keten van binnen en buiten de gemeente zoals veevoederfabrieken, slachterijen en supermarkten. Om de afzet voor duurzame en diervriendelijke producten te vergroten voert de gemeente een actieve lobby voor het goedkoper maken van duurzamer geproduceerde producten, of juist het duurder maken van niet-duurzaam geproduceerde producten. In dit licht is het van belang dat de vraag naar duurzaam voedsel toeneemt en het besef dat consumptie van minder en betere dierlijke eiwitten daarin een belangrijke rol speelt. Voorlichting en educatie vanuit de gemeente kunnen hierbij helpen. Daarbij kan de gemeente zelf het goede voorbeeld geven door een duurzaam en diervriendelijk inkoopbeleid te hanteren, bijvoorbeeld voor de eigen kantine en het organiseren van recepties.

Aanbeveling 4.8: Zet waar mogelijk in op het vergroten van de afzet van duurzaam en diervriendelijk geproduceerde producten.

Aanbeveling 4.9: Hanteer vanuit een voorbeeldfunctie een inkoopbeleid dat uitsluitend gericht is op duurzaam en diervriendelijk geproduceerde producten.

4.2. Dierenwelzijn en sociaal beleid

4.2.1. Sociale hulpverlening

Sinds de veranderingen in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) in 2015, komt de sociale hulpverlener vaker 'achter de voordeur'. Zo vindt in veel gemeenten het 'keukentafelgesprek' plaats, dat vaak is uitbesteed aan sociale wijk- of buurtteams. De Dierenbescherming ervaart dat sociale hulpverleners een belangrijke rol kunnen spelen bij het signaleren van dierenwelzijnsproblemen.

Dierenwelzijnsproblemen kunnen door veel verschillende oorzaken ontstaan. Denk hierbij aan het onthouden van medische zorg of voeding aan het huisdier door geldzorgen, of een gebrek aan aandacht en verzorging vanwege fysieke beperkingen of psychische aandoeningen van de eigenaar. De sociaal hulpverlener kan dit tijdig opmerken en actie ondernemen. De gemeente kan een faciliterende rol spelen door informatie en trainingen aan te bieden aan hulpverleners. Hulpverleners kunnen ook bij de Helpdesk Hulpverleners van de Dierenbescherming terecht voor advies en overleg.

Aanbeveling 4.10: De gemeente informeert en faciliteert sociale hulpverleners om te signaleren en te acteren bij verminderd dierenwelzijn.

Aanbeveling 4.11: De gemeente zorgt ervoor dat signalen, zowel vanuit de hulpverlening als vanuit de gemeenschap, adequaat worden opgevangen en op een veilige en effectieve manier worden opgevolgd.

4.2.2. Minimabeleid

Voor huisdierbezitters met een laag inkomen kunnen problemen ontstaan door bijvoorbeeld een onverwacht hoge rekening van de dierenarts. Veel gemeenten hebben speciaal beleid voor mensen die niet genoeg inkomen hebben om in hun eigen levensonderhoud te voorzien. Mensen met een laag inkomen kunnen dan bepaalde vergoedingen of kortingen krijgen. Volgens de Dierenbescherming is medische zorg voor huisdieren een noodzaak binnen het minimabeleid en de Bijzondere bijstand, waarbij vergoedingen beschikbaar moeten zijn. Ook kan de gemeente lokale initiatieven zoals een dierenvoedselbank ondersteunen of de humane voedselbank uitbreiden met het verstrekken van diervoeding.

De gemeente Amsterdam heeft bijvoorbeeld de ADAM-regeling ('Amsterdamse Dierenhulp aan Minima'-regeling). Deze zorgt ervoor dat minima één keer per jaar gratis een dierenarts kunnen bezoeken. Als een medische behandeling noodzakelijk is, vergoedt de gemeente de helft van de kosten tot een maximum van € 300,- per stadspasjaar (van 1 augustus tot en met 31 juli), op voorwaarde dat het dier gechipt is. Mocht dit niet het geval zijn, dan betaalt de gemeente dit ook. Ook voor de castratie van katten heeft de gemeente een vergoeding beschikbaar gesteld. De vergoeding is 50 procent, zolang het binnen het maximumbedrag van € 300,- valt. Blijvend onvruchtbaar maken van andere huisdieren wordt niet vergoed. In Rotterdam (en een deel van de omliggende gemeenten) kunnen minima en AOW-gerechtigden, onder bepaalde voorwaarden gebruikmaken van een regeling waarmee zij via de Rotterdampas € 450,- per jaar (2025) kunnen besteden aan onder meer dierbenodigdheden en dierenartskosten.

Aanbeveling 4.12: Gemeenten kunnen in hun minimabeleid of in de richtlijnen van de Bijzondere bijstand vastleggen dat inwoners met een laag inkomen een regeling kunnen treffen voor noodzakelijke medische kosten voor hun huisdier.

Aanbeveling 4.13: Gemeenten kunnen initiatieven voor een dierenvoedselbank ondersteunen en stimuleren of humane voedselbanken uitbreiden met diervoeding en andere benodigdheden.

Aanbeveling 4.14: Gemeenten stimuleren een goede samenwerking met en tussen lokale dierenartsen door het bevorderen van ondernemingskansen en het vastleggen van duidelijke afspraken voor gevallen waarin huisdieren de financiële ondergrens bereiken.

4.2.3. Dierenbuddy

Voor veel ouderen, chronisch zieken of mensen met een anderszins lichamelijke beperking, zijn huisdieren van groot belang voor hun kwaliteit van leven. Echter kunnen eigenaren soms niet meer goed voor hun huisdier zorgen. De vrijwilligers van Dierenbuddy ondersteunen deze mensen op het thuisadres bij de verzorging van hun huisdier. Dit kan ook in een zorginstelling zijn, als die huisdierbezit toestaat. Zo helpen de vrijwilligers om eenzaamheid te bestrijden én onbedoeld dierenleed te voorkomen. Het project Dierenbuddy van de Dierenbescherming is nu in meer dan veertig gemeenten actief. Ook andere gemeenten kunnen dit initiatief als pilotproject of structureel ondersteunen met een subsidie en het onder de aandacht te brengen in de wijknetwerken en binnen het sociale domein.

Aanbeveling 4.15: Ondersteun het project Dierenbuddy door een financiële bijdrage en promotie binnen het sociale domein.

4.3. Identificatie en registratie

Veel huisdieren hebben een goed thuis, waar zij de verzorging en aandacht krijgen die zij nodig hebben. Toch komt het regelmatig voor dat dieren ontsnappen of gedumpt worden. Deze dieren – voornamelijk honden en katten, maar ook konijnen, knaagdieren, (mini)varkens, vogels en reptielen – komen dan bij een dierenasiel of -opvangcentrum terecht. De dierenopvang gaat in eerste instantie op zoek naar de eigenaar van deze dieren. Wanneer de eigenaar niet wordt gevonden of het dier niet meer wil verzorgen, wordt er een nieuwe eigenaar gezocht.

Het structureel verzamelen van gegevens over het aantal dieren en meldingen over overlast, verwaarlozing, mishandeling en dergelijke, kan dierenleed in de toekomst helpen voorkomen. Daarmee is het mogelijk patronen en verbanden in aard en herkomst van bepaalde problemen te identificeren en vervolgens tot een gerichte aanpak te komen. Daarbij is het van belang dat er verbinding wordt gelegd met andere domeinen en instanties die relevante informatie registreren over dierenwelzijn, zoals zorginstellingen, woningcorporaties, politie en maatschappelijke organisaties. De gemeente kan hierin een actieve en verbindende rol vervullen om bestaande informatie beter met elkaar te delen. Dit zorgt voor een vollediger en accurater inzicht in situaties van mogelijke overlast, verwaarlozing of mishandeling van dieren.

Chipplicht voor honden

Om eigenaren op te sporen, meer honden te herenigen met hun eigenaar en malafide hondenhandel te ontmoedigen, is het chippen van honden sinds 2013 verplicht. Daarnaast moeten hondenbezitters vanaf 2021 ook een hondenpaspoort hebben. Voorheen was dit alleen nodig bij reizen naar het buitenland.

Van alle gevonden honden gaat uiteindelijk 72 procent terug naar de eigenaar. Bij katten is dat slechts 13 procent. Dit komt onder andere omdat het registreren en chippen van katten nog niet verplicht is. De Dierenbescherming bepleit een nationale chipplicht voor katten om de problemen met zwervkatten en verwildeerde katten (zie paragraaf 7.2) aan te pakken en overvolle dierenopvangcentra te voorkomen. Momenteel wordt zowel op nationaal als Europees niveau (eindelijk) uitwerking gegeven aan de door de Dierenbescherming bepleite chipplicht voor katten. Naar verwachting zal de plicht in 2026 in Nederland in werking treden.

'Chip je kat'-acties

In afwachting van een chipplicht voor katten kunnen gemeenten nu al een belangrijke rol vervullen door inwoners voor te lichten over het belang van identificatie en registratie en hen aan te moedigen hun kat te laten chippen. Elk jaar organiseren verschillende dierenorganisaties, dierenartsen en dierspecialisten chipacties. Ook de Dierenbescherming zet hier proactief op in met 'Chip je kat'-acties. Dit gebeurt in nauwe samenwerking en afstemming met de gemeente en betrokken dierenartsen. De Dierenbescherming faciliteert, de gemeente financiert en dierenartsen voeren het chippen uit.

Aanbeveling 4.16: Neem actief deel aan 'Chip je kat'-acties met financiering, publiekscommunicatie en afstemming met betrokken partijen.

Aanbeveling 4.13: Zorg voor een goede registratie van meldingen met betrekking tot overlast, verwaarlozing en mishandeling van dieren.

4.4. Castratie van katten

De Dierenbescherming vindt de castratie van katten een belangrijk onderdeel van verantwoord houderschap. Gecastreerde katten lopen minder risico op verwondingen en ziektes, leven daardoor langer en vertonen minder gedragsproblemen. Bovendien veroorzaken gecastreerde katten minder

In 2023 werden in de gemeente Groningen bijna 250 katten gecastreerd met behulp van vouchers die de gemeente verstrekke aan inwoners met een smalle beurs. Katten die nog geen chip hadden werden hier direct van voorzien. [Hier vindt u meer informatie.](#)

overlast, doordat ze minder vechten en sproeien. Als laatste dragen gehouden ongecastreerde katten bij aan de instandhouding van zwervkattenpopulaties en de daarbijkomende problemen. Castratie, en dan voornamelijk vroegcastratie (<6 maanden), kan helpen de zwervkattenproblematiek te verminderen. De Dierenbescherming pleit daarom voor een castratieplicht bij katten.

Zolang deze plicht er nog niet is, is het belangrijk katteneigenaren op andere manieren te stimuleren en te ondersteunen bij het castreren van hun kat. Gemeenten kunnen in samenwerking met de Dierenbescherming of andere dierenwelzijnsorganisaties een castratieactie opzetten, waarbij inwoners hun kat gratis of tegen gereduceerd tarief kunnen laten castreren (<https://kattencastratie.nl/>).

4.5. Hondenbeleid

Honden in de wijk zorgen voor sociale cohesie tussen bewoners en dieren en dragen bij aan het welzijn van mens en dier. Soms leidt de aanwezigheid van huisdieren echter ook tot onenigheid of irritaties. Eigenaren zijn altijd eindverantwoordelijk voor hun hond en het voorkomen van ongewenste situaties, maar een duidelijk lokaal hondenbeleid is belangrijk om het welzijn van honden, eigenaren en andere buurtbewoners te borgen. In veel gemeenten geldt bijvoorbeeld al een algehele opruimplicht voor hondenpoep. Daarbij is het wel van belang dat er voldoende plekken zijn waar honden hun behoeften kunnen doen en hun energie kwijt kunnen.

4.5.1. Hondenlosloopgebieden

De aansluitplicht voor honden begon als een begrijpelijke maatregel, maar tegenwoordig zijn losloopgebieden voor honden nauwelijks nog te vinden. Het landschap voor onze viervoeters en hun eigenaren is ingrijpend veranderd. Waar honden ooit konden rennen en spelen, zien we nu dat deze vrijheden steeds meer worden ingeperkt.

Voor het welzijn van zowel hond als huisdiereigenaar is het van belang dat honden voldoende in staat zijn om hun energie kwijt te raken en hun behoefte te kunnen doen. Dit kan in veel gemeenten in speciale losloopgebieden. Daarbij zal aanwezigheid van adequate losloopvoorzieningen mogelijk leiden tot een afname van ongewenste aanwezigheid van honden in andere gebieden, bijvoorbeeld kwetsbare natuurgebieden. Bij het bestemmen van een losloopgebied, dient rekening gehouden te worden met veiligheidsaspecten, zoals de aanwezigheid van drukke wegen.

Het is van belang dat een gemeente begint met het formuleren van heldere beleidsdoelen met betrekking tot aanwezigheid, bereikbaarheid en omvang van losloopgebieden, bijvoorbeeld door te kijken naar maximale (loop)afstand vanuit woonwijken. Reageer daarnaast proactief op signalen uit de praktijk over het gebrek aan voldoende, veilige losloopgebieden. Werk daarbij actief samen met bewoners, hondenverenigingen en andere relevante partijen om breed gedragen oplossingen te realiseren. Door dialoog te stimuleren, worden gezamenlijke belangen behartigd en evenwichtige maatregelen genomen.

Het is naast het signaleren van behoeften en de realisatie/uitbreiding van hondenlosloopgebieden van belang dat deze goed onderhouden worden. Daarnaast helpt het regelmatig monitoren en evalueren van nieuwe of aangepaste losloopgebieden – op zowel sociale interacties als ervaren van overlast – bij het tijdig kunnen bijsturen van de effecten en het treffen van aanvullende maatregelen waar nodig. Op <https://www.doggydating.com/losloopgebieden> is een overzicht te vinden van losloopgebieden.

Aanbeveling 4.14: Stel concrete beleidsdoelen op ten aanzien van aanwezigheid, omvang en bereikbaarheid van hondenlosloopgebieden en zorg voor de realisatie hiervan.

Aanbeveling 4.15: Zorg ervoor dat bestaande losloopvoorzieningen goed onderhouden worden.

Aanbeveling 4.16: Monitor en evalueer regelmatig de effecten van nieuwe of aangepaste losloopgebieden.

4.5.2. Voorlichting

Naast een adequaat aanbod in hondenlosloopvoorzieningen binnen gemeentegrenzen, kan voorlichting bijdragen aan een goede co-existent van inwoners en huisdieren.

Investeer daarom actief als gemeente in educatie en voorlichting voor zowel hondenbezitters als buurtbewoners over de omgang met honden en het belang van goede socialisatie. Door begrip en verdraagzaamheid aan beide kanten te bevorderen, vermindert de kans op conflicten en overlast.

Bij voorkeur plaatst de gemeente informatie over het hondenbeleid goed zichtbaar op haar website. Van belang is ook dat de gemeente duidelijk aangeeft waar uitlaatstroken, losloopgebieden en speelweides zijn. Ook via hondenscholen leren eigenaren om vertrouwd te raken en verantwoord om te gaan met hun hond. De gemeente kan welzijnsgerichte hondenscholen actief onder de aandacht brengen, bijvoorbeeld als mensen hun hond aanmelden voor belasting.

Aanbeveling 4.17: Investeer in voorlichting en educatie voor hondenbezitters en buurtbewoners over verantwoorde omgang met honden.

4.5.3. Hondenbelasting

Gemeenten mogen hondenbelasting heffen op basis van de Gemeentewet, artikel 226. Hier is al jaren weerstand tegen, omdat velen dit discriminatie van hondenbezitters vinden. Het aantal gemeenten dat hondenbelasting heft neemt dan ook steeds verder af. Hoewel hondenbelasting geen doelbelasting is, kan de gemeente ervoor kiezen de inkomsten uit hondenbelasting (deels) te besteden aan voorzieningen voor honden of de praktische uitwerking van hondenbeleid. Dit is ook wat de Dierenbescherming bepleit. De gemeente kan bijvoorbeeld uitlaatplaatsen, losloopgebieden en speelweides creëren en afvalbakken plaatsen. Een alternatief is dat de gemeente geen hondenbelasting heft, maar iets terugvraagt van hondeneigenaren. Bijvoorbeeld dat zij altijd hondenpoep opruimen en zo zelf de verantwoordelijkheid nemen en bijdragen aan het schoonhouden van de openbare ruimte. De gemeente Ridderkerk heeft al sinds lange tijd een dergelijk beleid.

Aanbeveling 4.18: Indien hondenbelasting wordt geïnd, gebruik deze dan om de openbare voorzieningen voor honden te verbeteren.

4.5.4. Bijtincidenten

Vanuit een integrale benadering van dierenwelzijn en veiligheid is het belangrijk om bijtincidenten met honden zowel preventief als reactief aan te pakken. Een goed beleid op dit gebied richt zich op het vroegtijdig herkennen van risicosituaties en het organiseren van duidelijke protocollen voor de afhandeling van incidenten.

Voor de inzet op het voorkomen van bijtincidenten dient de gemeente zich te richten op preventiebeleid. Zij kan hierbij een faciliterende rol spelen door onder meer aandacht te besteden aan goede voorlichting en educatie. Denk hierbij aan het voorlichten van inwoners vanaf jonge leeftijd. Bijvoorbeeld door het verzorgen van voorlichtingslessen op basisscholen. Leer kinderen veilig omgaan met honden en informeer daarnaast inwoners via lokale campagnes, informatiemateriaal en bijeenkomsten. Dit vergroot de algemene kennis over omgang met honden en vermindert het risico op bijtincidenten. Ook het opleiden en informeren van hondeneigenaren helpt om kennis over omgang met honden te vergroten door bijvoorbeeld het aanbieden of promoten van welzijnsgerichte hondencursussen.

Aanbeveling 4.19: Voorzie inwoners van informatie door voorlichting en educatie over de omgang met honden, bijvoorbeeld in de vorm van (gast)lessen op basisscholen of hondencursussen.

Het vroegtijdig signaleren van risicosituaties is cruciaal in het voorkomen van bijtincidenten. Een goede samenwerking met het sociaal domein kan hierin een belangrijke rol spelen. Stimuleer en faciliteer samenwerking en informatie-uitwisseling met en tussen instanties binnen het sociaal domein om snel te kunnen reageren op signalen van potentieel gevaarlijke situaties. Mocht er sprake zijn van risicovolle situaties, dan is het van belang dat men zich kan wenden tot een laagdrempelig meldpunt of digitaal platform waar eenvoudig overlastsituaties of knelpunten gemeld kunnen worden. Het is belangrijk dat de gemeente hierin voorziet en het bestaan ervan helder communiceert aan haar inwoners. Dit kan de gemeente helpen bij het tijdig ingrijpen en bieden van passende oplossingen.

Aanbeveling 4.20: Betrek sociale instanties bij het signaleren van potentiële risicosituaties.

Aanbeveling 4.21: Zorg voor een laagdrempelig meldpunt voor risicosituaties en communiceer hierover naar inwoners.

Net als in veel gevallen is het voorkomen van bijtincidenten beter dan genezen. Toch is het van belang om goed na te denken over hoe om te gaan met een incident of de dreiging ervan. Hierbij horen duidelijke protocollen voor registratie, beoordeling en opvolging van incidenten, zodat niet alleen de veiligheid van inwoners gewaarborgd wordt, maar ook het welzijn van de betrokken honden verbetert en herhaling kan worden voorkomen. Betrek hierbij deskundigen, zoals dierenartsen en gedragspecialisten. Dit start met een gedegen registratie en het opstellen van een protocol.

Zowel het slachtoffer als de hond en zijn eigenaar zijn gebaat bij een zorgvuldige omgang met incidenten. De basis van een protocol omvat dan ook wat hondeneigenaren en slachtoffers kunnen doen na een bijtincident. Zo kan een slachtoffer bijvoorbeeld aangifte doen. De gemeente kan vervolgens bepalen wat er met de hond gebeurt. De Dierenbescherming pleit ervoor dat na een aangifte de hond pas in het uiterste geval in beslag wordt genomen. Mogelijk kan een aanlijn- en muilkorfgebod, eventueel gecombineerd met een cursus, al een oplossing bieden. Een onafhankelijke gedragstest kan uitsluitel geven over de vraag of een dier een risico vormt voor de omgeving.

Naast dat het protocol zich richt op de directe betrokkenen van een (dreigend) bijtincident, is het van belang dat er voor de gemeente zelf heldere stappen doorlopen worden voor goede registratie van incidenten en daaraan gerelateerde informatie over het voorval, de omstandigheden, de betrokkenen, de ernst van het letsel etc. Deze gegevens zijn essentieel voor analyse en het treffen van preventieve maatregelen. Mocht er in de toekomst sprake zijn van een landelijk meldpunt, zorg dan dat de lokale registratie hierop aansluit. Dit ondersteunt een uniforme aanpak en verbetert inzicht in de omvang en aard van bijtincidenten.

Aanbeveling 4.22: Stel een protocol op waarin helder wordt wat betrokken partijen kunnen doen en verwachten na een bijtincident.

Aanbeveling 4.23: Zorg voor een heldere en gestructureerde registratie van bijtincidenten inclusief relevante omstandigheden van het voorval.

4.6. Handhaving bij overlast of gevaar van dieren

Handhaving van dierenwelzijn is in principe geen verantwoordelijkheid van de gemeente. De gemeente kan wel eisen stellen op het gebied van openbare orde en veiligheid die indirect hun weerslag hebben op het dierenwelzijn via de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). Deze eisen kunnen worden vastgelegd in de vergunningverlening voor bijvoorbeeld een evenement waarbij dieren worden gebruikt (zie paragraaf 5.1). Bij overtreding van deze eisen kan een volgende keer de vergunning niet verstrekt worden. Het is daarnaast gebruikelijk om in de APV een verbod op overlast door dieren op te nemen, zoals kraaiende hanen of blaffende honden. Hierop kan zo nodig rechtstreeks worden gehandhaafd, zonder tussenkomst van vergunningen. Om de openbare orde te handhaven, kan de gemeente een gevaarlijk dier in beslag nemen, in samenspraak tussen burgemeester en politie. Dit kan opgenomen zijn in de APV, maar ook rechtstreeks op last van de burgemeester gebeuren (artikel 172 lid 3 Algemene wet bestuursrecht).

De Wet aanpak woonoverlast, in de volksmond ook wel de 'Aso-wet' genoemd, biedt ook een mogelijkheid om op te treden. In het geval van langdurige overlast kan de burgemeester officiële waarschuwingen en gedragsaanwijzingen geven, als bemiddeling met de burens niets heeft opgeleverd. Stank- en geluidsoverlast kan dan de aanleiding zijn voor de gemeente om effectief in te grijpen in situaties waarbij het welzijn van huisdieren in het geding is.

Aanbeveling 4.24: Gebruik de mogelijkheden binnen de Wet aanpak woonoverlast om op basis van stank- en geluidsoverlast in te grijpen als het welzijn van huisdieren in gevaar is.

5. VERMAAK WAARBIJ DIEREN ZIJN BETROKKEN

Onder 'dieren ter vermaak' verstaan we enerzijds dieren in dierentuinen en kinderboerderijen. Anderzijds vallen hier dieren onder die gebruikt worden voor evenementen van tijdelijke aard zoals bij kunst, reclame, promotieactiviteiten, circussen, volksvermaak en tentoonstellingen.

5.1. Evenementen in de gemeente

De Dierenbescherming is tegen het gebruik van dieren voor evenementen, omdat het in strijd is met de erkenning van de intrinsieke waarde van het dier en het daarmee degradeert tot een spelobject. Het geeft volwassenen en kinderen bovendien een slecht voorbeeld van de omgang met dieren. Voor educatieve activiteiten kan een uitzondering worden gemaakt, mits de integriteit, gezondheid en het welzijn van de dieren behouden blijven.

Volgens de Wet dieren kunnen evenementen met dieren niet zomaar worden gehouden. Zo is het verboden om dieren als prijs, beloning of gift uit te reiken (artikel 2.13) en dierengevechten te organiseren (artikel 2.14). Dit komt boven op de algemene regels rondom dieren mishandeling, waarbij het verboden is om dieren onnodig pijn te doen of hun gezondheid of welzijn aan te tasten (artikel 2.1).

Ook kunnen evenementen verstorend zijn voor in het wild levende dieren. Zoals bij een festival of kermis, waarbij er vanaf het moment van opbouwen tot afbouwen geluids- en lichtoverlast is en verstoring door mensen. Geluidsvervuiling kan de communicatie tussen dieren verstoren of onmogelijk maken. Denk hierbij niet alleen aan harde muziek van een evenement, maar ook aan extra verkeersstromen, maai- en snoeiwerkzaamheden en het op- en afbouwen van podia. Voor veel soorten, zoals vogels, zoogdieren, amfibieën en insecten, is geluid van levensbelang. Zij communiceren via akoestische signalen. Ze kunnen hierdoor moeite hebben met het vinden van prooien, het horen van predatoren of het vinden van een partner. Ze slagen er hierdoor niet in zich voort te planten of hun jongen groot te brengen en trekken soms zelfs weg uit hun oorspronkelijke gebied. Dit kan ongunstig zijn voor hun voortbestaan. Ook is bekend dat bijvoorbeeld vogels door het licht en geluid tijdelijk hun nest verlaten, waardoor eieren mogelijk niet uitkomen of jongen te weinig voedsel krijgen. Het is ook niet voor niets dat binnen en aan de randen van Natura2000 gebieden strengere regels gelden voor geluid, om zo de soorten binnen het gebied te beschermen.

Vergunningen

Vrijwel alle gemeenten hebben in hun APV een vergunningsplicht voor evenementen opgenomen. De gemeente kan een evenement met dieren verbieden op grond van de openbare orde en veiligheid, of gevaar voor de volksgezondheid. De Dierenbescherming pleit ervoor dat de gemeente bij het verlenen van vergunningen een voorkeursbeleid hanteert voor evenementen waar geen dieren bij betrokken zijn. De gemeente kan dit in de eerste plaats vastleggen in het evenementenbeleid waarop zij haar vergunningverlening baseert. Maar ook verankering in de APV of een aparte beleidsnota voor dierenwelzijn is mogelijk. De gemeente kan daarin regels opnemen over het aantal toegestane evenementen met dieren of in een natuurgebied, de verhouding tussen evenementen met en zonder dieren, en de periode waarin evenementen zijn toegestaan. Daarnaast kan de gemeente bij het verlenen van een vergunning actief informatie verstrekken over dierenwelzijn op evenementen. De Dierenbescherming kan hierover meedenken.

Aanbeveling 5.1: Hanteer een voorkeursbeleid voor evenementen zonder dieren.

Aanbeveling 5.2: Wijs geschikte evenementenlocaties aan binnen de gemeente, waarbij rekening wordt gehouden met in het wild levende dieren.

Aanbeveling 5.3: Verstrek informatie over dierenwelzijn op evenementen bij een vergunningaanvraag.

5.1.1. Circussen

Op grond van de Wet dieren is het verboden om bepaalde wilde zoogdieren in een circus of een ander optreden te gebruiken (zie artikel 4.14 Besluit houders van dieren). Dit is geen totaalverbod: huisdieren, paarden, kamelen en diverse andere soorten zijn vooralsnog wel toegestaan. De Dierenbescherming vindt dat dieren geen plek hebben in het circus en bepleit dat gemeenten de voorkeur geven aan circussen zonder dieren.

Aanbeveling 5.4: Hanteer een voorkeursbeleid voor circussen zonder dieren.

5.1.2. Levende kerststallen

Bij levende kerststallen is er meestal sprake van een provisorisch, zeer beperkt onderkomen. Door de tijdelijke huisvesting raken de behoeften van de dieren in gedrang. Ze kunnen zich bijvoorbeeld niet op natuurlijke wijze gedragen en raken gestrest door muziek, drukte en lawaai. Daarnaast voldoen kerststallen vaak niet aan veiligheidsnormen, waaronder die voor brandveiligheid. Het risico op brand is groot door de aanwezigheid van stro en hooi, met mogelijk gruwelijke gevolgen voor mensen en dieren. Kerststallen krijgen de dieren vaak aangeleverd door dierenverhuurbedrijven, die soms geen professionele begeleiding hebben of het dier vaker verhuren dan het aankan. De Dierenbescherming pleit ervoor dat gemeenten kiezen voor alternatieve kerststallen zonder levende dieren. Wanneer de gemeente toch een kerststal met levende dieren toestaat, moeten er strenge voorwaarden gelden voor de huisvesting en verzorging van de dieren. Dit om het dierenwelzijn te borgen.

Aanbeveling 5.5: Sta alleen kerststallen zonder levende dieren toe. Indien het gebruik van dieren toch wordt toegestaan, dan alleen onder strenge voorwaarden voor huisvesting en verzorging.

5.1.3. Vuurwerk

Veel dieren ondervinden ieder jaar weer angst en stress van het vuurwerkgeklal en de lichteffecten. Ieder jaar zijn er (dodelijke) slachtoffers te betreuren onder zowel huisdieren en voor de hobby gehouden landbouwdieren, als voor dieren die in het wild leven. In het voorjaar van 2025 stemde een meerderheid van de Tweede Kamer voor een (totaal-)verbod op consumentenvuurwerk. Een enorme winst voor de dieren. Het verbod zal echter nog niet in 2025 ingaan. Voor de jaarwisseling 2025/2026 kunnen gemeenten nog vuurwerkvrije zones aanwijzen, zoals plekken waar veel dieren bij elkaar zitten. Denk aan dierenopvangcentra, kinderboerderijen en maneges, maar ook aan parken en andere recreatiegebieden. Als alternatief kan de gemeente op een geschikte plek een centraal aftelmoment organiseren met feestelijke alternatieven voor vuurwerk, zoals een droneshow. Er wordt ook gekeken naar de mogelijkheid om het afsteken van vuurwerk mogelijk te maken voor speciale verenigingen.

Aanbeveling 5.6: Houd rekening met dieren bij het aanwijzen van vuurwerkvrije zones.

5.2. Overig vermaak met dieren

Jaarlijks worden tal van evenementen, zoals kermissen of braderieën, 'opgeleukt' met dieren. Voorbeelden hiervan zijn kamelen- en struisvogelraces, roofvogelshows, paardenmarkten en ponyritjes voor kinderen. Bij huwelijken laat men soms sierduiven los, die vaak hun weg niet terugvinden, onderweg gewond raken of totaal uitgeput ergens aankomen. Al deze vormen van vermaak met dieren hebben ernstige gevolgen voor het dierenwelzijn. Vergunningen voor dit soort evenementen zouden dan ook niet verleend mogen worden.

Gemeenten kunnen via de APV wel specifieke aanvullende voorwaarden stellen aan evenementen als roofvogelshows en paardenmarkten. Helaas heeft de gemeente op dit moment niet rechtstreeks een bevoegdheid op grond van 'dierenwelzijn'. Dergelijke aanvullende regels zullen dus meer indirect beargumenteerd moeten worden op grond van openbare orde (overlastbeperking), veiligheid of volksgezondheid. Ook kan de gemeente evenementen met dieren uitsluiten van subsidies.

Aanbeveling 5.7: Ontmoedig de organisatie van evenementen met dieren, zoals levende kerststallen, struisvogelraces, roofvogelshows en paardenmarkten door via de APV aanvullende voorwaarden te stellen.

Paardenmarkten

Specifiek op het gebied van paardenmarkten heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) een aangescherpt protocol beschreven, bedoeld als handvat voor de gemeenten.

Aanbeveling 5.8: Gebruik bij het afgeven van een vergunning voor een paardenmarkt het door de Raad van Dierenaangelegenheden aangescherpte protocol voor paardenmarkten.

5.3. Kinderboerderijen

Er zijn in Nederland een kleine 600 kinderboerderijen, met naar schatting tussen de 25 en 30 miljoen bezoekers per jaar⁶. Ze hebben een recreatieve en educatieve functie en brengen hun bezoekers in aanraking met gezelschapsdieren en landbouwhuisdieren, de natuur, hun omgeving en elkaar.

De Dierenbescherming is voorstander van het bestaan van kinderboerderijen of stadsboerderijen, mits het welzijn van de aanwezige dieren leidend is voor de inrichting en het educatieve gebruik. Het in contact brengen van kinderen en volwassenen met dieren is dan ook belangrijk voor het leren omgaan met en het denken over dieren. Een goed ingerichte kinderboerderij kan namelijk worden benut voor educatie en als voorbeeld fungeren voor het houden van huisdieren. Denk aan de omvang en inrichting van een knaagdierenverblijf en de sociale behoeften van een dier waarmee huisdierbezitters rekening moeten houden.

Dierenwelzijnsproblemen

Het is van belang dat de gezondheid, het welzijn en de integriteit van de dieren in een kinderboerderij niet worden aangetast. Op kinderboerderijen of stadsboerderijen kunnen zich gemakkelijk dierenwelzijnsproblemen voordoen, door de belangen van het dier ondergeschikt te maken aan die van de mens. Het gaat hierbij onder andere om huisvesting, verzorging, toezicht, hygiëne, fokbeleid en de

⁶ vSKBN, Brancheorganisatie voor kinderboerderijen, september 2017. Meer info: www.kinderboerderijen.nl.

vraag of het dier geschikt is om op een kinderboerderij te houden. De verzorging van de dieren moet dan ook in handen zijn van een gediplomeerd en vakbekwaam medewerker, die ook toezicht houdt op het contact tussen mensen en dieren. Afspraken hierover staan in een protocol. Door goede voorlichting, begeleiding en toezicht, kan de omgang met de dieren op een diervriendelijke manier verlopen.

Uitsluitend huis- en hobbydieren

Niet iedere diersoort is geschikt om op een kinderboerderij te houden. Exotische en wilde (niet gedomesticeerde) dieren horen hier bijvoorbeeld niet thuis. De Dierenbescherming vindt dat alleen de bekende huis- en hobbydieren, zoals cavia's, konijnen, pony's, varkens, kippen en ganzen op kinderboerderijen mogen worden gehouden. De dieren moeten een geschikt karakter hebben en gewend zijn aan het contact met mensen, anders levert dit te veel angst en stress op voor de dieren. Het is onacceptabel om door middel van ingrepen de dieren geschikt te maken voor het gebruik op een kinderboerderij. De Dierenbescherming is geen voorstander van de uitzondering die landelijk is gemaakt voor het laten voortbestaan van hertenkampen (terwijl betreffende hertensoorten niet zijn opgenomen op de huis- en hobbydierenlijst voor te houden zoogdiersoorten - 'positieflijst'). We bevelen dus aan, géén (nieuwe) situaties met in gevangenschap gehouden herten te creëren,

Afspraken

Omdat er veel komt kijken bij het verantwoord runnen van een kinderboerderij, dient de gemeente het oprichten en beheren van een kinderboerderij slechts onder bepaalde voorwaarden toe te staan. Los van de formele voorwaarden in de betreffende vergunning, kunnen er nog aanvullende afspraken worden gemaakt in het kader van een subsidierelatie. Ook kan de gemeente een overeenkomst sluiten met de exploitant met aanvullende afspraken zoals:

Aanbeveling 5.9: Sta het oprichten en beheren van een kinder- of stadsboerderij slechts onder bepaalde voorwaarden toe, waaronder het uitsluitende gebruik van bekende hobbydieren. Zie erop toe dat het welzijn, de gezondheid en lichamelijke integriteit van de dieren zijn gewaarborgd.

Aanbeveling 5.10: Er worden geen nieuwe oprichtingen van hertenkampen gestimuleerd, daar zij momenteel uitsluitend bij uitzondering van de wet een bestaansrecht hebben.

Aanbeveling 5.11: Zet structurele interdisciplinaire samenwerkingen op en ontwikkel een robuust educatieplan, waarbij ook controle op uitvoering, preventie en tijdige bijsturing integraal onderdeel uitmaken van het beleid.

6. IN HET WILD LEVENDE DIEREN

Ook voor het welzijn van in het wild levende dieren kan de gemeente een belangrijke rol spelen. De kwaliteit en kwantiteit van de leefgebieden, maar ook directe mens- dierinteracties zijn bepalend voor het welzijn van wilde dieren binnen gemeentegrenzen. Denk hierbij aan handelingen zoals bouw, groenbeheer, jacht en omgang met 'overlast' en schade door wilde dieren.

Rol van de gemeente

Gemeenten zijn in bezit van eigen gronden en kunnen rekening houden met het welzijn van wilde dieren die leven op deze gronden. Bijvoorbeeld door het opstellen van pachtcontracten waarin eisen gesteld worden aan het gebruik en de inrichting van het gebied. Daarnaast kan een gemeente beperkingen stellen aan handelingen die het welzijn van in het wild levende dieren aantasten. Tot slot kan een gemeente in haar beleid rekening houden met dierenwelzijn, bijvoorbeeld als het gaat over de inrichting en het gebruik van de openbare ruimte en de omgang met dieren die zich hierin bevinden. Hierbij kan de gemeente ook inzetten op informatievoorziening richting haar inwoners.

6.1. Jacht, faunabeheer en schadebeperking

6.1.1. Wetgeving

Jacht

De Omgevingswet beschrijft wie mag jagen en met welke middelen dit is toegestaan. Onder jacht wordt volgens de Omgevingswet verstaan: het bemachtigen, opzettelijk doden of met het oog daarop opsporen van wild, of een poging daartoe doen. De Omgevingswet merkt vijf diersoorten aan als vrij bejaagbaar: haas, fazant, wilde eend, konijn en houtduif. Tijdens de periode van openstelling van de jacht is het toegestaan op deze soorten te jagen.

De gemeente kan 'het genot van de jacht' op gemeentegronden verhuren. Uitvoeringsregels over de jacht c.q. 'jachtgeweeractiviteiten' zijn te vinden in het Omgevingsbesluit en de Omgevingsregeling.

Faunabeheer en schadebeperking

In principe genieten alle in het wild levende dieren enige basisbescherming op grond van de algemene zorgplichten⁷. Een groot aantal (inheemse) diersoorten valt daarnaast onder een van de drie verschillende (hoofd)beschermingsregimes in de natuurbeschermingswetgeving. Daaruit volgen specifieke beschermingsregels, die kunnen variëren van een 'lichter' beschermingsregime tot 'zware' bescherming. Dit laatste met name voor inheemse vogels en bepaalde, vanuit internationaal perspectief gezien bedreigde soorten.

Voor zowel beheer als schadebeperking is daarmee het 'nee, tenzij'-beginsel leidend in de Omgevingswet, waarin soortenbescherming het uitgangspunt is. In het geval van schadebeperking betekent dit dat dieren niet gedood worden, tenzij er redelijkerwijze echt geen enkele andere mogelijkheid is.

⁷ In de Wet dieren (artikelen 1.4 en 2.1 lid 6 en 7), alsmede op grond van de Omgevingswet (artikel 1.3 benoemt de 'intrinsieke waarde van de natuur' waaronder begrepen dieren, en artikel 1.6 legt een algemene zorgplicht neer, daarnaast artikelen 11.6 lid 1 en 11.27 Besluit activiteiten leefomgeving), en de regels over dierenmishandeling (inclusief de hiervoor vermelde plicht om hulpbehoevende dieren te helpen) in artikel 2.1 van de Wet dieren.

De verantwoordelijkheid voor het bepalen van het wolvenbeleid ligt primair bij de provincies. Zij maken in het Interprovinciaal Wolvenplan gezamenlijk afspraken over monitoring, tegemoetkoming bij landbouwschade. De uitvoering van dit beleid ligt bij BIJ12/IPO. Gemeentes krijgen met wolven te maken als een wolf een acute bedreiging voor de veiligheid is. In dat geval kan de burgemeester op grond van de Gemeentewet de politie vragen het agressieve dier te doden⁸.

Vergunningen, vergunningvrije gevallen en opdrachten

Ten behoeve van beheer en schadebestrijding kan van de wettelijk geldende bescherming worden afgeweken als bepaalde belangen in gevaar zijn. Voorbeelden van mogelijke uitzonderingsgronden zijn de verkeers- en vliegveiligheid, volksgezondheid of het voorkomen van schade aan gewassen en dieren. Dit wordt middels vergunningen en vrijstellingen geregeld op landelijk en provinciaal niveau.

6.1.2. Jacht, beheer en schadebeperking in de gemeente

Gemeenten verhuren gronden voor de benuttingsjacht. Vaak omdat het als enig alternatief voor schadebeperking wordt gezien. Er zijn echter voldoende alternatieven om via diervriendelijke maatregelen gewasschade tegen te gaan. Bovendien bestaat er een wettelijk afwegingskader waardoor het doden van dieren ten behoeve van schadebestrijding mogelijk is, zonder daarbij gebruik te ('hoeven') maken van de jacht.

De benuttingsjacht is niet nodig om mensen van voedsel te voorzien. Bovendien verkeren alle op de wildlijst voorkomende vrij bejaagbare soorten in een ongunstige staat van instandhouding. De Dierenbescherming neemt, net zoals wettelijk is gesteld, bescherming van dieren als vertrekpunt, waar bij dusdanige overlast en/of schade het doden van dieren het allerlaatste inzetbare middel mag zijn.

Jacht, schadebestrijding, populatiebeheer en alle hieraan gerelateerde activiteiten, veroorzaken onrust onder de bejaagde soort én andere diersoorten; verstoring ten tijde van rust voor de dieren of juist tijdens het foerageren. Ook het meemaken van een schot geeft stress voor de dieren in de nabije omgeving. Jacht op ouderdieren kan ertoe leiden dat jongen zonder ouders een langzame dood sterven. Vanuit het oogpunt van dierenwelzijn brengt jacht veel negatieve gevolgen met zich mee. Zie ook (Diervriendelijkere aanpak dieren in het wild).

Omgang met schade en overlast van dieren moet gericht zijn op preventie in plaats van op het doden van dieren. Zie de preventiekit van BIJ12 voor alternatieven en preventieve maatregelen.

Aanbeveling 6.1: Sta benuttingsjacht op de eigen gemeentegronden niet toe door het jachtrecht in pachtcontracten uit te sluiten, en verleng geen aflopende jachthuurovereenkomsten.

⁸ Zie hierover de VNG-brochure *Wolf in uw gemeente* <https://vng.nl/sites/default/files/2024-03/handelingperspectief-wolf-in-uw-gemeente.pdf> en het artikel in VNG Magazine *De burgemeester en de wolf* | VNG En en *De wolf in Nederland* | Dossiers | Kennispunt lokale politieke partijen.

6.1.3. Alternatieven

De gemeente heeft als taak de openbare ruimte te beheren en te onderhouden. Wanneer mensen eventuele overlast ervaren door dieren die in deze ruimte in het wild leven – zoals boerenganzen, bruine ratten, stadsduiven, meeuwen, steenmarters, verwilderde katten en konijnen – is het aan de gemeente om dit op te pakken. Het voert te ver om elke diersoort en de daarvoor beschikbare diervriendelijke oplossingen te bespreken. Voor meer specifieke (diergerichte) aanbevelingen kunnen gemeenten contact opnemen met de Dierenbescherming.

Allereerst is het belangrijk dat een gemeente bepaalt of er daadwerkelijk sprake is van overlast. De gemeente kan eventuele gevoelens van overlast bij burgers wegnemen door goede voorlichting te geven over aanwezige diersoorten en hun positieve kanten. Dit draagt bij aan een harmonieuze co-existentie van mensen en dieren binnen gemeentegrenzen.

Voor de publiekscampagne 'Verrekte nuttig die dieren' van de gemeente Groningen werd een handboek opgesteld met dierenpaspoorten van de meest voorkomende 'overlastgevende' dieren in de gemeente ([Handboek mens-dierrelaties](#)). Het handboek wordt gebruikt door de 'plagddierenbestrijding' van de gemeente, maar geeft ook een handleiding aan inwoners over hoe zij (preventief) met mens-dierconflicten om kunnen gaan. Van elk dier wordt beschreven wat hun eigenschappen zijn, hun nut in het ecosysteem, de mens-dierrelatie en hoe wij mensen met deze dieren omgaan. Preventieve maatregelen, zoals het vergroten van kennis, zijn het meest effectief. Door het creëren van begrip voor het gedrag van dieren wordt (ervaren) overlast voor mens en dier in veel gevallen voorkomen.

Mocht er toch sprake zijn van het ervaren van overlast, dan zijn vaak simpele maatregelen al voldoende om ervaren overlast te beperken. Sommige gemeenten kiezen bijvoorbeeld voor een voerverbod.

Op plekken waar veel voedsel is, zoals een snackbar waar mensen etensresten laten slingeren, kan advies over het gebruik van betere prullenbakken of ondergrondse containers overlast verminderen. Overlast door knaagdieren in woningen vermindert door woningen goed na te lopen op gaten en kieren en deze te dichtten. Aanpassingen aan de leefomgeving kunnen uitkomst bieden. Gemeenten kunnen hier voorlichting over geven. Hierdoor worden dieren rondom de woning meer geaccepteerd worden en door preventief handelen ervaren mensen minder overlast.

Vangen en verplaatsen

Als alle preventieve omgevingsmaatregelen genomen zijn, maar de overlast niet voldoende is weggenomen, kan de gemeente overwegen om dieren te vangen en te verplaatsen. In het geval van beschermde diersoorten is hiervoor een vergunning nodig. Voor het welzijn van de dieren en ter voorkoming van publieke verontwaardiging en onvrede, is het belangrijk te zoeken naar een betrouwbare uitvoerder die de dieren onderbrengt op een goede plek. Bovendien is het, zoals bij boerenganzen, van belang om te voorkomen dat de populatie weer uitgroeit. Dit kan door nesten van deze dieren diervriendelijk te laten beheren.

Neutraliseren in plaats van doden

Het neutraliseren van dieren om de populatie te stabiliseren of af te laten nemen, is ook een methode om overlast van kleine populaties dieren te beperken. Het neutraliseren van verwilderde katten en de duivenpil zijn hier voorbeelden van (zie hierna paragraaf 6.2).

6.1.4. Geïntegreerde plaagdierbeheersing (Integrated Pest Management, IPM)

Het doden van knaagdieren, zoals ratten en muizen, gebeurt door particulieren en dierplaagbeheersers. Sinds 2023 is het voor particulieren niet meer toegestaan om gif te gebruiken, en kan gif enkel onder voorwaarden worden ingezet door een gecertificeerd dierplaagmanagementbedrijf. Het inzetten van middelen die onnodig leed veroorzaken, zoals gif en lijmplaten, is onacceptabel, ook vanwege de risico's voor andere dieren zoals huisdieren (honden en katten) en andere wilde dieren zoals roofvogels.

De gemeente kan haar inwoners informeren over geïntegreerde plaagdierbeheersing, het nemen van preventieve maatregelen en het diervriendelijk oplossen van overlast. Ook kan ze met de inrichting van het gemeentelijk groen rekening houden met de aantrekkende of juist afschrikkende werking op wilde dieren. Zie voor meer informatie onze [dossierpagina Diervriendelijk overlast van muizen en ratten bestrijden](#).

De gemeente Utrecht informeerde haar inwoners met de campagne 'Rat in de stad'. Op de website van Milieu Centraal is [de toolkit 'Voorkom een plaag, begin vandaag'](#) te downloaden, met voorlichtingsmateriaal om burgers te informeren. Deze toolkit is speciaal ontwikkeld voor gemeenten en woningbouwcoöperaties vanuit het overheidsprogramma IPM door diverse organisaties, waaronder de Dierenbescherming.

Aanbeveling 6.2: Voorzie inwoners van informatie over dieren in hun omgeving.

Aanbeveling 6.3: Neem waar mogelijk als alternatief voor het doden van dieren, diervriendelijke maatregelen ten behoeve van het voorkomen van schade en verkeersongevallen binnen de gemeente.

Aanbeveling 6.4: Geef informatie aan burgers over diervriendelijke manieren van het beperken van schade en overlast en leg daarbij de nadruk op acceptatie van dieren en het nemen van preventieve maatregelen.

6.2. Verwilderde katten

In Nederland leven in het wild geboren en verwilderde huiskatten die buitenshuis leven en geen eigenaar hebben of niet door een eigenaar worden opgeëist. Ze zijn mensenschuw en leven op plekken waar voedsel te vinden is, zoals woonwijken, vakantieparken, restaurants, industrieterreinen en in natuurgebieden. Vaak worden ze gevoerd door mensen uit de buurt. Hoe meer voedsel en nestplekken, hoe meer katten. Waar meer voedsel is, leven deze katten meestal in groepen (sociaal). In het buitengebied is het voedselaanbod vaak beperkt en leven verwilderde katten meestal alleen (solitair) en in lage dichtheden.

TNR-methode

Binnen de bebouwde kom kan de zogeheten TNR-methode bijdragen aan het voorkomen en verminderen van overlast door verwilderde katten: het vangen (Trap), castreren of steriliseren (Neuter) en weer terugzetten (Return) van katten. Hierbij kan het plaatselijke asiel ondersteuning bieden. Het vangen gebeurt met speciale vangkooien tijdens gerichte acties. Voorafgaand worden buurtbewoners verzocht om de zwervkatten niet te voeren en hun eigen kat binnen te houden of te onderscheiden met een halsbandje. De gecastreerde of gesteriliseerde katten worden bij voorkeur weer teruggeplaatst in hun oude leefomgeving. Teruggeplaatste dieren veroorzaken veel minder overlast en voorkomen dat er plaats komt voor nieuwkomers. Indien de methode consequent wordt toegepast, kan de populatie stabiel worden gehouden. Het is hierbij echter wel van belang dat aanwas zoveel mogelijk wordt beperkt door het chippen en castreren van huiskatten. Voorlichting kan hierbij helpen.

Aanbeveling 6.5: Bied financiële ondersteuning aan de TNR-methode om te zorgen dat verwilderde kattenpopulaties niet verder uitbreiden en stabiliseren.

6.3. Hengelsport

In Nederland is hengelen op veel zoetwatervissen toegestaan en populair. Hierbij is – vaak door onwetendheid – het dierenwelzijn in het geding. Hoewel de intentie veelal is om de vis levend terug te plaatsen, blijkt uit onderzoek dat gemiddeld 18% van de gevangen vis sterft. Vissen ervaren, net als mensen en andere gewervelde dieren, pijn en stress.

De Dierenbescherming is dan ook tegen hengelen en is van mening dat de hengelsport een vorm is van niet-noodzakelijk dierenleed. Vissen moeten zoveel mogelijk met rust worden gelaten.

6.3.1. Hengelsport en dierenwelzijn

Vissen ervaren – net als andere dieren en mensen – stress, angst en pijn. Het vangen van vissen met een hengel heeft directe gevolgen voor het welzijn van een vis. De haak veroorzaakt pijn, met name wanneer deze wordt ingeslikt of hardhandig wordt verwijderd. Ook kan het beetpakken van de vis de slijm laag aantasten en leidt het bewaren van vis in leefnetten, net als het (onkundig) doden, tot pijn en angst. Daarnaast heeft hengelen indirecte gevolgen voor dierenwelzijn, zoals het verboden gebruik van levend aas, het veroorzaken van loodvergiftiging bij vogels bij loodgebruik en het risico voor vogels en andere dieren op verstrikking in losgeraakt of verloren visdraad of het inslikken van een vishaak. Elke gevangen vis valt onder de beschikkingsmacht van de mens. Daarom is de Wet dieren van kracht vanaf het moment dat een vis wordt gevangen en deze letterlijk ‘in handen’ is van de hengelaar. De zorgplicht die volgt uit de Wet dieren is dan ook van toepassing en het is verboden om zonder redelijk doel bij een vis pijn of letsel te veroorzaken of de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.

6.3.2. De gemeente en hengelsport

De hengelsport is door de Rijksoverheid in de Visserijwet 1963 geregeld. Dit betekent dat de gemeente geen nadere regels ten aanzien van hengelen kan stellen, maar wel kritisch kan zijn bij het afgeven van een vergunning voor een visevenement. De gemeente kan daar waar ze eigenaar is van water of oevers, het hengelen verbieden en een overeenkomst met een hengelsportvereniging niet verlengen.

De gemeente kan in het kader van natuur- en milieueducatie in samenwerking met natuur- en dierenbeschermingsorganisaties voorlichting geven over het onderwaterleven. De Dierenbescherming pleit ervoor dat deze educatie plaatsvindt zonder de vissen daarbij te verstoren.

Aanbeveling 6.6: Verpacht geen (vis)water aan hengelsportverenigingen.

Aanbeveling 6.7: Organiseer samen met natuur- en dierenbeschermingsorganisaties voorlichting over de leefwijze en het gedrag van vissen.

6.4. Ruimtelijke ingrepen

In iedere gemeente, zelfs binnen de bebouwde kom, leeft een groot aantal dieren in het wild. Deze dieren dragen bij aan een levendige en groene gemeente en dit is een reden om hun aanwezigheid te bevorderen door het nemen van indirecte maatregelen zoals de aanleg en het onderhoud van een diervriendelijke omgeving.

Iedere diersoort stelt specifieke eisen aan zijn leefomgeving. Er zijn soorten die hun hele leven doorbrengen in bossen en struwelen. Andere dieren gebruiken deze plekken bijvoorbeeld alleen om in te broeden en zoeken hun voedsel bijvoorbeeld in open gebieden. Weer andere dieren zijn te vinden bij grazige vegetaties, bij water of voelen zich bijzonder goed in en bij gebouwen.

In de praktijk komen veel dieren in het nauw door nieuwbouw van bedrijven, woningbouw, sloop, wegaanleg en het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Het is echter ook mogelijk ruimtelijke ingrepen zo vorm te geven dat deze de leefomstandigheden van dieren verbeteren en op termijn een positief effect hebben op de diersoort. Denk hierbij ook aan de invloed van lichtvervuiling op het welzijn van dieren.

Rol van de gemeente

Wanneer de gemeente plannen ontwikkelt voor ruimtelijke ingrepen of, is het belangrijk vooraf goed mogelijk nadelige consequenties voor beschermde inheemse soorten te onderzoeken. Het is belangrijk dat de gemeente goed veldonderzoek laat verrichten naar de aanwezigheid van dieren in en nabij het plangebied. De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) van het Natuurloket⁹ en de soortendatabase van het ministerie van LNV kunnen een hulpmiddel zijn ter voorbereiding op het veldonderzoek¹⁰.

Naast het in kaart brengen van beschermde planten en diersoorten dient het plan in overeenstemming te zijn met de verbodsbepalingen van de Omgevingswet. In aanvulling hierop zijn de geldende gedragscodes van groot belang voor de borging van optimaal dierenwelzijn¹¹.

Aanbeveling 6.8: De gemeente zorgt ervoor dat diegenen die ruimtelijke ingrepen doen of hierbij betrokken zijn, goed op de hoogte zijn van de geldende gedragscode en volgens deze gedragscode werken.

⁹ <https://www.ndff.nl/>.

¹⁰ De overheid heeft een gedetailleerde brochure opgesteld over soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen. Hierin staat stapsgewijs beschreven wat met het oog op soortenbescherming, nodig is in het geval van bijvoorbeeld bouwplannen of onderhoudswerkzaamheden in de openbare ruimte. In het kader van de omgevingsvergunningverlening (loketfunctie) en het onderhoud van de openbare ruimte, speelt de gemeente op dit gebied een belangrijke rol. WUR002 Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen v1.3 Basis voor online 2016-12-14.

¹¹ [Overzicht gedragscodes | RVO.nl](#).

Aanbeveling 6.9: De gemeente treft bij ruimtelijke ingrepen zo veel mogelijk compenserende en/of mitigerende maatregelen, waardoor schade aan flora en fauna verder wordt beperkt.

6.4.1. Omgevingsplan en -visie en bevordering van het dierenwelzijn

In een omgevingsplan en -visie (voorheen: bestemmingsplan) moet de gemeente alle relevante belangen inventariseren en tegen elkaar afwegen. De bescherming van dieren die in het plangebied voorkomen, is hier onderdeel van.

Aanbeveling 6.10: Besteed in omgevingsplan en -visie aandacht aan soortenbescherming.

6.4.2. Kappen, snoeien en maaien

Inheemse vogels en hun nesten en eieren zijn beschermd op grond van de Omgevingswet. Dit betekent dat het te allen tijde verboden is om bomen en struiken te kappen of snoeien als hierin een nest in gebruik is (nestelen, broeden, jongen aanwezig), of dat er een jaarrond beschermd nest – in de betekenis van ‘vaste rust-, broed- of verblijfplaats’ – aanwezig is¹². Voorafgaand aan werkzaamheden moet worden onderzocht of er broedende/nestelende vogels of eventueel jaarrond beschermde nesten aanwezig zijn. In de praktijk blijkt echter dat het moeilijk is om de nesten tijdig op te sporen en dat invloeden van kap- en snoei-activiteiten *niet* beperkt blijven tot de betreffende boom of struik zelf. In aanvulling op de inventarisatie pleit de Dierenbescherming daarom voor een algeheel kap- en snoeiverbod in de periode van *tenminste* 15 maart tot en met 15 juli. Dit is de periode waarin de meeste vogels broeden. De Omgevingswet kent verder dus nadrukkelijk *niet* een ‘vast broedseizoen’.

Aanbeveling 6.11: Inventariseer altijd voorafgaand aan kap- en snoeiwerkzaamheden of er broedende vogels of jaarrond beschermde nesten aanwezig zijn.

Aanbeveling 6.12: Neem in het eigen groenbeleid op dat er geen snoei- en kapactiviteiten plaatsvinden van tenminste 15 maart tot en met 15 juli.

6.4.3. Maatregelen rondom (water)wegen

Verkeersmaatregelen ter bescherming van dieren

Met het oog op de bescherming van in het wild levende dieren kunnen gemeenten verkeersbesluiten nemen voor de wegen die zij beheren. De gemeente kan bijvoorbeeld wegen afsluiten in verband met de paddentrek, hekwerken of wildsignaleringsystemen plaatsen of de maximumsnelheid beperken om overstekende dieren te beschermen. Met tunnels en bruggen (ecoducten) kan de gemeente versnipperde natuur weer ‘ontsnippen’ zodat dieren zich veilig kunnen verplaatsen en naar andere gebieden kunnen trekken. Ook het aanwijzen van rustgebieden kan helpen tegen wildaanrijdingen¹³.

¹² Zie: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2021/04/Lijst-jaarrond-beschermde-vogelnesten.pdf>.

¹³ Zie voor meer informatie www.dierenbescherming.nl/wildaanrijdingen, www.ontsnippering.nl en <https://www.dierenbescherming.nl/actueel/samenwerking-en-maatwerk-sleutel-tot-verlagen-aantal-aanrijdingen-ree%C3%ABn>.

Hoge stoepranden kunnen worden aangepast zodat ze geen barrière meer vormen voor reptielen en amfibieën. Mocht aanpassing van de stoep (nog) niet mogelijk zijn, kunnen er in goten en putten maatregelen getroffen worden om te voorkomen dat reptielen en amfibieën vast komen te zitten of juist in straatkolken wegspoelen. Ook wordt er jaarlijks tijdens de paddentrek in heel het land door vrijwilligers geholpen met het veilig laten oversteken van de dieren. Gegevens die verzameld worden door paddenwerkgroepen zijn te vinden op [Padden.nu](https://padden.nu).

Ook rondom waterwegen binnen gemeentegrenzen kan de gemeente zich inzetten voor het welzijn van dieren. Bij waterwegen met een steile kant bestaat het risico dat dieren vast komen te zitten en het water niet uitkomen. Dit kan ertoe leiden dat dieren verdrinken. Om dit te voorkomen en dieren te helpen het water uit te komen, kunnen uittreedmogelijkheden geboden worden, zoals trappetjes of touwen. Niet alleen is een veilige omgeving rondom waterwegen van belang voor dieren die onbedoeld te water raken, dit geldt ook voor dieren die in het water leven en te maken hebben met (permanente) obstakels in hun leefomgeving zoals sluizen.

Paddenhoektrap - Gemeente Westland biedt inwoners de mogelijkheid gratis een faunatrap of touw aan te vragen. Ook gemeente Lelystad plaatste bijvoorbeeld trapjes en touwen na het verdrinken van meerdere katten.

Gemeente Utrecht installeerde een visdeurbel. Vissen kunnen de Utrechtse Weerdsuis vanaf nu passeren dankzij de visdeurbel. De wereldprimeur moet vissen helpen om makkelijker door de sluis te zwemmen tijdens hun tocht naar een plek om eitjes te leggen en zich voort te planten. Online zijn livebeelden van een onderwatercamera te zien. Bezoekers van de website kunnen op een digitale deurbel drukken als er vissen in beeld zijn. Dit sein gaat naar de sluiswachter, die de deuren kan openen als er veel vissen liggen te wachten.

Aanbeveling 6.13: Neem maatregelen op/in/om (water)wegen en in goten in eigen beheer met het oog op het beschermen van dieren in het wild.

6.4.4. Baggeren

Bij de voorbereiding van baggerwerk is het noodzakelijk rekening te houden met de aanwezige (beschermde) dieren en planten. Samenwerking met een ecooloog kan helpen om kwetsbare punten te inventariseren. Vervolgens moet de gemeente een plan maken dat beschrijft wanneer en hoe het best gebaggerd kan worden, afhankelijk van een inventarisatie van de aanwezige fauna.

Een vergunning is nodig wanneer het gaat om regulier beheer, gebruik en onderhoud in een gebied waarin andere dan uitsluitend algemene soorten voorkomen, tenzij de gemeente werkt volgens een door het ministerie (RVO) goedgekeurde gedragscode¹⁴.

Uitvoering van baggerwerkzaamheden kan het beste plaatsvinden in september of oktober; een periode tussen de voortplanting en winterrust van vissen en amfibieën in. Het is belangrijk om gefaseerd en gericht te baggeren, zodat dieren kunnen wennen en rustig naar een andere plek kunnen gaan. Dieren

¹⁴ [Overzicht gedragscodes | RVO.nl](https://www.rvo.nl/nl/overzicht-gedragscodes).

moeten ontsnappingsmogelijkheden hebben. Vissen kunnen eventueel worden teruggezet of verplaatst, als afdoende rekening wordt gehouden met de temperatuur van het water.

Aanbeveling 6.14: Verplicht de baggeraar contractueel om preventieve maatregelen te nemen die leed ten aanzien van vissen en andere dieren in de sloot voorkomen, bij het geven van een opdracht tot het droogleggen of uitbaggeren van een sloot.

6.4.5. Beschermen van flora en fauna in de gemeente

Een gemeente kan als beheerder van parken, plantsoenen en overig openbaar groen allerlei maatregelen nemen ter bescherming van de dieren die in deze gebieden leven. Denk hierbij bijvoorbeeld aan diervriendelijke middelen voor het bestrijden van onkruid, uittreedplaatsen bij grachten en het creëren van aflopende oevers in plaats van een hoge beschoeiing. Bloeiende oevers en wegbermen vormen een thuis voor veel soorten insecten wat weer allerlei vogels aantrekt. Ook kan een gemeente de aanwezigheid bevorderen van insecten- en slakketende dieren, zoals egels. Met zulke maatregelen stemt een gemeente het beheer van het gemeentelijk groen af op natuurontwikkeling en op de bescherming van de dieren en hun leefgebieden.

Tot slot kan de gemeente haar inwoners informeren en helpen mee te helpen door het geven van voorlichting over het samenleven met wilde dieren, of een subsidie voor het vergroenen van de tuin. Zie hiervoor ook onze tips op www.dierenbescherming.nl/tuintips.

Bijdragen aan ecologische structuur

Het beheer van openbaar groen kan ook bijdragen aan de vorming van een ecologische infrastructuur tussen terreinen die uit natuuroogpunt waardevol zijn. Verbindingszones waarlangs dieren zich kunnen verplaatsen zijn onmisbaar voor de natuur in het stedelijke gebied. Het kunnen wisselen van gebied is niet alleen van belang voor het overleven van individuele dieren, maar ook voor de instandhouding van de populatie. Voorbeelden van ecologische infrastructuur zijn lintvormige beplantingen, niet gemaaide oeverkanten en bermen voor insecten en kleine dieren, viaducten en tunnels voor dieren bij drukke verkeerswegen.

Integrale visie openbaar groen vastleggen in plan

De gemeente dient haar integrale visie voor de langere termijn voor het openbaar groen vast te leggen in een plan, zoals een natuurontwikkelingsplan of een groenstructuurplan. Een belangrijk onderdeel van zo'n plan is een inventarisatie van de verschillende in de gemeente levende dieren en hun leefgebieden. Op basis van deze inventarisatie is het mogelijk de natuurwaarde van de verschillende gebieden in de gemeente vast te stellen en doelstellingen te formuleren. Bovendien zal het plan maatregelen en voorstellen moeten bevatten om deze doelstellingen te realiseren. Aandacht voor het ecologisch ontwerpen van nieuwbouwwijken is hier een voorbeeld van. Maar ook het aanpassen van groenbeheer en groeninrichting, zodat natuurlijke processen een kans krijgen en bestaande groenvoorzieningen natuurlijker worden, draagt bij aan het behalen van de doelstellingen.

Aanbeveling 6.15: Gebruik geen gif ter bestrijding van ongewenste kruidengroei en geef prioriteit aan natuurontwikkeling door bijvoorbeeld de aanleg van bloemrijke bermen, plaatsing van nestkasten en het creëren van ecologische infrastructuur.

Aanbeveling 6.16: Leg een integrale visie op openbaar groen voor de langere termijn vast in bijvoorbeeld een natuurontwikkelingsplan of groenstructuurplan.

6.4.6. Natuurinclusief bouwen

Een omvangrijke en kwalitatief goede groenvoorziening binnen de gemeente draagt bij aan een gezonde leefomgeving voor dier en mens. Het is daarom van belang dat de gemeente investeert in uitbreiding en/of verbetering van groen binnen haar grenzen. Stedelijk groen, zoals natuurinclusieve bebouwing, draagt hieraan bij.

De gemeente dient integraal om te gaan met natuur inclusief bouwen, door bij haar eigen bouwprojecten rekening te houden met aspecten zoals begroeiing op muren en daken, natuurlijk ingerichte tuinen met insectvriendelijke vegetatie en nest-, slaap-, en foerageerplekken voor vogels en zoogdieren. Meer informatie over natuurinclusief bouwen is te vinden op www.bouwnatuurinclusief.nl. Daarnaast kan de gemeente haar bewoners ondersteunen in – en aansporen tot – het vergroenen van hun eigen woonomgeving door bijvoorbeeld voorlichting over en het subsidiëren van vergroenende dier- en insectvriendelijke maatregelen.

Een voorbeeld van een landelijk project waaraan gemeenten kunnen deelnemen, is het NK Tegelwippen. Bewoners van deelnemende gemeenten kunnen zich aanmelden voor het [laten uitwippen van een tegel](#) en krijgen hiervoor een insectvriendelijke plant terug. Niet alleen draagt dit direct bij aan vergroening van de leefomgeving, ook helpt het inwoners bij de bewustwording van het belang van vergroening.

Aanbeveling 6.17: Pas de ambities voor natuurinclusief bouwen integraal toe in de eigen bouwprojecten.

Aanbeveling 6.18: Stimuleer en ondersteun bewoners bij het nemen van natuur-, insect- en diervriendelijke maatregelen rondom hun woning door voorlichting, subsidieverstrekking en actieve deelname aan (landelijke) projecten.

BIJLAGE I: OVERZICHT VAN ALLE AANBEVELINGEN

In deze bijlage treft u een overzicht van alle aanbevelingen uit de nota 'Aanbevelingen gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid 2026-2030'. Deze zijn weergegeven per hoofdstuk. Hoofdstuk 2 van de nota omvat een omschrijving van de relevante wetgeving en bevat daarom geen aanbevelingen. Daarom ontbreekt dit hoofdstuk in deze bijlage.

1. Inleiding

Aanbeveling 1.1: Stel diervriendelijk beleid op en leg dit vast in een Nota Dierenwelzijn.

Aanbeveling 1.2: Benoem een wethouder dierenwelzijn, die verantwoordelijk is voor dierenbeleid en die dierenwelzijn waarborgt.

Aanbeveling 1.3: Zorg dat een ambtenaar als aanspreekpunt functioneert.

Aanbeveling 1.4: Neem bij het vernieuwen van pachtcontracten voorwaarden op die het dierenwelzijn op gemeentelijke pachtgronden bevorderen.

3. Dierenhulp

Aanbeveling 3.1: Maak kostendekkende afspraken in de vorm van dienstverleningsovereenkomsten met dierenopvangcentra en ambulancediensten over de opvang en het vervoer van dieren.

Aanbeveling 3.2: Faciliteer het maken van financiële afspraken tussen hulpdiensten en dierenopvangcentra over de opvang van huisdieren in geval van een (gedwongen) opname, arrestatie of huiselijk geweld.

Aanbeveling 3.3: Zorg voor financiële ondersteuning voor opvang en vervoer van in het wild levende dieren.

Aanbeveling 3.4: Start een publiekscampagne zodat inwoners weten wat ze moeten doen als ze wilde dieren in nood aantreffen.

Aanbeveling 3.5: Regel de ruiming van kadavers, onder andere om verspreiding van vogelgriep te beperken.

Aanbeveling 3.6: Maak bij het opstellen van beleid rond dierenhulp gebruik van het Dienstenboek van de Dierenbescherming.

Aanbeveling 3.7: zorg voor een laagdrempelig aanspreekpunt voor dierenmishandeling en-verwaarlozing en communiceer hierover richting inwoners.

Aanbeveling 3.8: zorg voor heldere protocollen over de omgang met meldingen en stimuleer

samenwerking met partijen die kunnen helpen bij signalering van misstanden.

Aanbeveling 3.9: Neem in het rampen(bestrijdings)plan een passage op over hulp aan dieren.

Aanbeveling 3.10: Maak afspraken met de veiligheidsregio en het crisisteam over dierenhulp.

4. Gehouden dieren

Aanbeveling 4.1: Zorg voor voorlichting over het houden van huisdieren om dierenleed te voorkomen.

Aanbeveling 4.2: Geef op de gemeentelijke website voorlichting over regelgeving en het diervriendelijk houden van hobbydieren.

Aanbeveling 4.3: Zorg dat hobbydierhouders de juiste vergunningen krijgen om een schuilgelegenheid/-stal te bouwen.

Aanbeveling 4.4: Zorg voor een goede informatievoorziening voor dierhouders over adequate bescherming van hun dieren tegen roofdieren en signaleer het gebrek hieraan.

Aanbeveling 4.5: Draag actief bij aan de transitie richting een duurzame, dierwaardige veehouderij en faciliteer boeren die hun bedrijf dierwaardig willen maken bij de vergunningverlening.

Aanbeveling 4.6: Leg ambities met betrekking tot verduurzamen van de veehouderij binnen gemeentegrenzen vast in beleid.

Aanbeveling 4.7: Begeleid veehouders die willen stoppen en faciliteer hen hierbij.

Aanbeveling 4.8: Zet waar mogelijk in op het vergroten van de afzet van duurzaam en diervriendelijk geproduceerde producten.

Aanbeveling 4.9: Hanteer vanuit een voorbeeldfunctie een inkoopbeleid dat uitsluitend gericht is op duurzaam en diervriendelijk geproduceerde producten.

Aanbeveling 4.10: De gemeente informeert en faciliteert sociale hulpverleners om te signaleren en te acteren bij verminderd dierenwelzijn.

Aanbeveling 4.11: De gemeente zorgt ervoor dat signalen, zowel vanuit de hulpverlening als vanuit de gemeenschap, adequaat worden opgevangen en op een veilige en effectieve manier worden opgevolgd.

Aanbeveling 4.12: Gemeenten kunnen in hun minimabeleid of in de richtlijnen van de Bijzondere bijstand vastleggen dat inwoners met een laag inkomen een regeling kunnen treffen voor noodzakelijke medische kosten voor hun huisdier.

Aanbeveling 4.13: Gemeenten kunnen initiatieven voor een dierenvoedselbank ondersteunen en stimuleren of humane voedselbanken uitbreiden met diervoeding en andere benodigdheden.

Aanbeveling 4.14: Gemeenten stimuleren een goede samenwerking met en tussen lokale dierenartsen door het bevorderen van ondernemingskansen en het vastleggen van duidelijke afspraken voor gevallen waarin huisdieren de financiële ondergrens bereiken.

Aanbeveling 4.15: Ondersteun het project Dierenbuddy door een financiële bijdrage en promotie binnen het sociale domein.

Aanbeveling 4.16: Neem actief deel aan 'Chip je kat'-acties met financiering, publiekscommunicatie en afstemming met betrokken partijen.

Aanbeveling 4.13: Zorg voor een goede registratie van meldingen met betrekking tot overlast, verwaarlozing en mishandeling van dieren.

Aanbeveling 4.14: Stel concrete beleidsdoelen op ten aanzien van aanwezigheid, omvang en bereikbaarheid van hondenlosloopgebieden en zorg voor de realisatie hiervan.

Aanbeveling 4.15: Zorg ervoor dat bestaande losloopvoorzieningen goed onderhouden worden.

Aanbeveling 4.16: Monitor en evalueer regelmatig de effecten van nieuwe of aangepaste losloopgebieden.

Aanbeveling 4.17: Investeer in voorlichting en educatie voor hondenbezitters en buurtbewoners over verantwoorde omgang met honden.

Aanbeveling 4.18: Indien hondenbelasting wordt geïnd, gebruik deze dan om de openbare voorzieningen voor honden te verbeteren.

Aanbeveling 4.19: Voorzie inwoners van informatie door voorlichting en educatie over de omgang met honden, bijvoorbeeld in de vorm van (gast)lessen op basisscholen of hondencursussen.

Aanbeveling 4.20: Betrek sociale instanties bij het signaleren van potentiële risicosituaties.

Aanbeveling 4.21: Zorg voor een laagdrempelig meldpunt voor risicosituaties en communiceer hierover naar inwoners.

Aanbeveling 4.22: Stel een protocol op waarin helder wordt wat betrokken partijen kunnen doen en verwachten na een bijtincident.

Aanbeveling 4.23: Zorg voor een heldere en gestructureerde registratie van bijtincidenten inclusief relevante omstandigheden van het voorval.

Aanbeveling 4.24: Gebruik de mogelijkheden binnen de Wet aanpak woonoverlast om op basis van stank- en geluidsoverlast in te grijpen als het welzijn van huisdieren in gevaar is.

5. Vermaak waarbij dieren zijn betrokken

Aanbeveling 5.1: Hanteer een voorkeursbeleid voor evenementen zonder dieren.

Aanbeveling 5.2: Wijs geschikte evenementenlocaties aan binnen de gemeente, waarbij rekening wordt gehouden met in het wild levende dieren.

Aanbeveling 5.3: Verstrek informatie over dierenwelzijn op evenementen bij een vergunningaanvraag.

Aanbeveling 5.4: Hanteer een voorkeursbeleid voor circussen zonder dieren.

Aanbeveling 5.5: Sta alleen kerststallen zonder levende dieren toe. Indien het gebruik van dieren toch wordt toegestaan, dan alleen onder strenge voorwaarden voor huisvesting en verzorging.

Aanbeveling 5.6: Houd rekening met dieren bij het aanwijzen van vuurwerkvrije zones.

Aanbeveling 5.7: Ontmoedig de organisatie van evenementen met dieren, zoals levende kerststallen, struisvogelraces, roofvogelshows en paardenmarkten door via de APV aanvullende voorwaarden te stellen.

Aanbeveling 5.8: Gebruik bij het afgeven van een vergunning voor een paardenmarkt het door de Raad van Dierenaangelegenheden aangescherpte protocol voor paardenmarkten.

Aanbeveling 5.9: Sta het oprichten en beheren van een kinder- of stadsboerderij slechts onder bepaalde voorwaarden toe, waaronder het uitsluitende gebruik van bekende hobbydieren. Zie erop toe dat het welzijn, de gezondheid en lichamelijke integriteit van de dieren zijn gewaarborgd.

Aanbeveling 5.10: Er worden geen nieuwe oprichtingen van hertenkampen gestimuleerd, daar zij momenteel uitsluitend bij uitzondering van de wet een bestaansrecht hebben.

Aanbeveling 5.11: Zet structurele interdisciplinaire samenwerkingen op en ontwikkel een robuust educatieplan, waarbij ook controle op uitvoering, preventie en tijdige bijsturing integraal onderdeel uitmaken van het beleid.

6. In het wild levende dieren

Aanbeveling 6.1: Sta benuttingsjacht op de eigen gemeentegrounden niet toe door het jachtrecht in pachtcontracten uit te sluiten, en verleng geen aflopende jachthuurovereenkomsten.

Aanbeveling 6.2: Voorzie inwoners van informatie over dieren in hun omgeving.

Aanbeveling 6.3: Neem waar mogelijk als alternatief voor het doden van dieren, diervriendelijke maatregelen ten behoeve van het voorkomen van schade en verkeersongevallen binnen de gemeente.

Aanbeveling 6.4: Geef informatie aan burgers over diervriendelijke manieren van het beperken van schade en overlast en leg daarbij de nadruk op acceptatie van dieren en het nemen van preventieve maatregelen.

Aanbeveling 6.5: Bied financiële ondersteuning aan de TNR-methode om te zorgen dat verwilderde kattenpopulaties niet verder uitbreiden en stabiliseren.

Aanbeveling 6.6: Verpacht geen (vis)water aan hengelsportverenigingen.

Aanbeveling 6.7: Organiseer samen met natuur- en dierenbeschermingsorganisaties voorlichting over de leefwijze en het gedrag van vissen.

Aanbeveling 6.8: De gemeente zorgt ervoor dat diegenen die ruimtelijke ingrepen doen of hierbij betrokken zijn, goed op de hoogte zijn van de geldende gedragscode en volgens deze gedragscode werken.

Aanbeveling 6.9: De gemeente treft bij ruimtelijke ingrepen zo veel mogelijk compenserende en/of mitigerende maatregelen, waardoor schade aan flora en fauna verder wordt beperkt.

Aanbeveling 7.10: Besteed in omgevingsplan en -visie aandacht aan soortenbescherming.

Aanbeveling 6.11: Inventariseer altijd voorafgaand aan kap- en snoeiwerkzaamheden of er broedende vogels of jaarrond beschermde nesten aanwezig zijn.

Aanbeveling 6.12: Neem in het eigen groenbeleid op dat er geen snoei- en kapactiviteiten plaatsvinden van tenminste 15 maart tot en met 15 juli.

Aanbeveling 6.13: Neem maatregelen op/in/om (water)wegen en in goten in eigen beheer met het oog op het beschermen van dieren in het wild.

Aanbeveling 6.14: Verplicht de baggeraar contractueel om preventieve maatregelen te nemen die leed ten aanzien van vissen en andere dieren in de sloot voorkomen, bij het geven van een opdracht tot het droogleggen of uitbaggeren van een sloot.

Aanbeveling 6.15: Gebruik geen gif ter bestrijding van ongewenste kruidengroei en geef prioriteit aan natuurontwikkeling door bijvoorbeeld de aanleg van bloemrijke bermen, plaatsing van nestkasten en het creëren van ecologische infrastructuur.

Aanbeveling 6.16: Leg een integrale visie op openbaar groen voor de langere termijn vast in bijvoorbeeld een natuurontwikkelingsplan of groenstructuurplan.

Aanbeveling 6.17: Pas de ambities voor natuurinclusief bouwen integraal toe in de eigen bouwprojecten.



**DIEREN
BESCHERMING**

Aanbeveling 6.18: Stimuleer en ondersteun bewoners bij het nemen van natuur-, insect- en diervriendelijke maatregelen rondom hun woning door voorlichting, subsidieverstrekking en actieve deelname aan (landelijke) projecten.